

## **Arvio METSO-ohjelman yhteistoiminta- verkostohankkeiden vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista**

Mirja Rantala, Leena A. Leskinen, Teppo Hujala ja Mikko Kurttila

Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute -sarjassa julkaistaan tutkimusten ennakkotuloksia ja ennakkotulosten luonteisia selvityksiä. Sarjassa voidaan julkaista myös esitelmiä ja kokouskoosteita yms.

Sarjassa ei käytetä tieteellistä tarkastusmenettelyä.

Sarjan julkaisut ovat saatavissa pdf-muodossa sarjan Internet-sivuilta.

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/>  
ISSN 1795-150X

#### **Toimitus**

PL 18  
01301 Vantaa  
puh. 010 2111  
faksi 010 211 2101  
sähköposti [julkaisutoimitus@metla.fi](mailto:julkaisutoimitus@metla.fi)

#### **Julkaisija**

Metsäntutkimuslaitos  
PL 18  
01301 Vantaa  
puh. 010 2111  
faksi 010 211 2101  
sähköposti [info@metla.fi](mailto:info@metla.fi)  
<http://www.metla.fi/>

<b>Tekijät</b> Rantala, Mirja, Leskinen, Leena, Hujala, Teppo & Kurttila, Mikko			
<b>Nimeke</b> Arvio METSO-ohjelman yhteistoimintaverkostohankkeiden vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista			
<b>Vuosi</b> 2011	<b>Sivumäärä</b> 29	<b>ISBN</b> 978-951-40-2300-2 (PDF)	<b>ISSN</b> 1795-150X
<b>Alueyksikkö / Tutkimusohjelma / Hankkeet</b> Itä-Suomen alueyksikkö (Joensuu) / Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO 2008-2016) ohjauskeinoja ja vaikutusten seurantaan tukeva tutkimus 2009-2016 (MET) / 3525 Metsien monimuotoisuutta edistävä päätöstuki			
<b>Hyväksynyt</b> Riitta Hänninen, vanhempi tutkija, 25.5.2011			
<b>Tiivistelmä</b> <p>Tässä julkaisussa arvioidaan käynnissä olevan METSO-ohjelman (2008–2016) ja sen kokeiluvaiheen (2002–2007) metsien monimuotoisuuden turvaamisen yhteistoimintaverkostohankkeiden vaikuttavuutta ja kehittämistarpeita. Tulokset palvelevat hankehaun kohdentamista ja valintakriteerien määrittämistä, kun haetaan rahoitettaviksi uusia verkostohankkeita vuosille 2011–2015 sekä yleisemmin yhteistoimintaverkoston toiminnan linjaamista jatkossa. Arviointia varten koottiin kokeiluvaiheen yhteistoimintaverkoston (4 kpl) loppuraportit, vuonna 2011 käynnissä olevien verkoston (7 kpl) hankesuunnitelmat ja väliraportit, verkostohankkeista tehdyt opinnäytetyöt ja tieteelliset julkaisut, METSO-ohjelman väliarviointitekstit sekä Metlan METSO-seurantahankkeessa verkostoista kerätty aineisto. Kirjallisesta aineistosta poimittiin aikaisemmat havainnot ja päätelmät sekä tehtiin yhteenveto siitä, miten hyvin hankkeet ovat toteuttaneet valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisia tavoitteita. Hankkeiden pidempiaikaisia tai viiveellä näkyviin tulleita vaikutuksia kartoitettiin haastattelemalla puhelimitse kokeiluvaiheen verkoston vastuuhenkilöitä. Päähavainnot jaoteltiin näkökulmittain ja tiivistettiin liitetaulukoihin, jotka toimivat tulosten ja päätelmien pohjana. Tulosten mukaan verkoston vahvuuksina näyttävät olevassa olevien toimijaverkoston vahvistaminen, paikallisten ja teemoittaisten suojelukokonaisuuksien rakentaminen sekä METSO-ohjelman yleinen markkinointi. Monimuotoisuuteen perustuvan elinkeinotoiminnan synnyttäminen on toistaiseksi onnistunut heikosti. Samaten toimintamalliuudistusten levittämisessä sekä jatkohankkeiden ja -rahoituksen hankinnassa on jääty tavoitteista. Verkoston tavoitteet ovat hyviä; niukat resurssit ja lyhyt seuranta-aika ovat osasyinä siihen, että käynnissä olevista hankkeista näkyviä tuloksia on toistaiseksi niukasti. Toisaalta pilottihankkeiden käynnistäminen on suurelta osaltaan tyrehtynyt, kun jatkohankkeita ja -rahoitusta ei ole saatu. Luonnonarvokauppa oli pilottihankkeiden toteuttamisajankohdan innovaatio, jonka poistaminen METSO-toteutuskeinoista on turhauttanut senaikaisia verkostotoimijoita. Metsien monimuotoisuuden yhteistoimintaverkostoja kannattaa rahoittaa jatkossakin, koska verkostot ovat toimiva keino painottaa alueellisia ja paikallisia erityispiirteitä monimuotoisuutta edistävässä käytännön toimissa.</p> <p>Arvioinnin tulosten perusteella suositellaan, että yhteistoimintaverkostohankkeet keskittyisivät METSO-rahoituksesta riippumattomien toimintamallien kehittämiseen. Tällaisesta esimerkkinä on jo kehitteillä olevat kuukkelikohteiden metsänkäsittelyohjeet. Lisäksi yhteistoimintaverkostohankkeet voisivat keskittyä paikallisia tai alueellisia erityispiirteitä omaavien kytkeytynneiden suojeluverkoston vapaaehtoiseen perustamiseen. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi lehtokeskittymät tai maankohoamisrannikot. Suojelubiologisten kriteereiden soveltaminen verkoston alueella voisi olla nykyistä joustavampaa ja muita kuin luonnonsojelullisia arvoja voisi korostaa nykyistä enemmän. Uusissa verkostohankkeissa tulisi painottaa aiempaa enemmän toiminnan pitkäaikaisvaikutuksia, metsän eri käyttömuotojen yhteensovittamista, verkoston jäsenten monipuolisuutta sekä metsien monimuotoisuuteen liittyvää (sitä tuottavaa tai sitä hyödyntävää) elinkeinotoimintaa.</p>			
<b>Asiasanat</b> metsien monimuotoisuus, METSO-ohjelma, metsäpolitiikka, vapaaehtoinen suojelu, yhteistoimintaverkostot			
<b>Julkaisun verkko-osoite</b> <a href="http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp202.htm">http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp202.htm</a>			
<b>Tämä julkaisu korvaa julkaisun</b>			
<b>Tämä julkaisu on korvattu julkaisulla</b>			
<b>Yhteydenotot</b> Mirja Rantala, Metsäntutkimuslaitos, PL 68, 80101 Joensuu. Sähköposti <a href="mailto:mirja.rantala@metla.fi">mirja.rantala@metla.fi</a>			
<b>Bibliografiset tiedot</b>			
<b>Muita tietoja</b> Taitto: Maija Heino			

## Sisällys

<b>1 Johdanto.....</b>	<b>5</b>
1.1 Yhteistoimintaverkostot osana METSO-ohjelmaa .....	5
1.2 Tavoitteet .....	7
<b>2 Aineisto ja menetelmät.....</b>	<b>7</b>
2.1 Aineisto.....	7
2.2 Menetelmät .....	7
<b>3 Tulokset .....</b>	<b>8</b>
3.1 Yhteistoimintaverkoston toteutumisen arviointi suhteessa valtioneuvoston periaatepäätöksen määrittelemiін tavoitteisiin .....	8
3.1.1 Metsien suojelun, hoidon ja muun käytön yhteensovittaminen .....	8
3.1.2 Toisiinsa kytkeytyneiden monimuotoisuusalueiden kehittäminen .....	9
3.1.3 Monimuotoisuuden ja sen hyödyntämiseen liittyvän elinkeinotoiminnan kehittäminen .....	10
3.1.4 Monimuotoisuuden ja sen hyödyntämiseen liittyvän virkistyskäytön kehittäminen .....	11
3.1.5 Yhteistoimintaverkosto osana kylätoimintaa.....	12
3.2 Toimintamallien kehittäminen ja pysyvyys .....	13
3.3 Innovaatiot, parhaat käytännöt ja niiden levittäminen.....	14
3.4 Metsänomistajien aktivoiminen ja aktivoituminen.....	16
3.5 Jatkohankkeet, jatkorahoitus ja pitkäaikaisvaikutukset .....	17
<b>4 Johtopäätökset .....</b>	<b>18</b>
4.1 Yhteistoimintaverkoston vaikutukset ja lisäarvo .....	18
4.2 Toimintasuositukset verkoston jatkolle .....	19
<b>Kirjallisuus .....</b>	<b>20</b>
<b>Liite. Koostetaulukot tavoitteiden toteuttamisesta eri verkostoissa .....</b>	<b>23</b>

## 1 Johdanto

### 1.1 Yhteistoimintaverkostot osana METSO-ohjelmaa

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuutta pyritään edistämään METSO-ohjelmaan sisältyvin vapaaehtoisen suojelun keinoin. Yhteistoimintaverkostot ovat yksi METSO-ohjelman toimenpiteistä. Verkostoilla sovitetaan yhteen metsien suojelu, hoito ja muu käyttö ja niiden tavoitteena on metsien monimuotoisuuden ja siihen liittyvän elinkeinotoiminnan kehittäminen. Verkostot voivat olla myös osa kylätoimintaa. Niiden ekologisena päätavoitteena on laajojen ja kytkeytyneiden monimuotoisuutta turvaavien alueiden synnyttäminen. (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008). Verkostojen ajatuksena on, että metsänomistajat kehittävät aktiivisesti metsien monimuotoisuutta ja että erityisesti nykyisten suojelualueiden ja elinympäristökeskittymien ympärille syntyy toisiinsa kytkeytyneitä monimuotoisuutta turvaavia alueita. Pyrkimyksenä on, että verkostojen toimintamallit olisivat innovatiivisia ja että monimuotoisuuden edistämisen ympärille syntyisi myös yritys- ja kylätoimintaa sekä metsien virkistyskäyttöä.

Yhteistoimintaverkostoja pilotoitiin METSON kokeiluvaiheessa 2004–2006 uudenaikaisena metsiensuojelun edistämisen keinona (Mönkkönen ja Primmer 2006, Primmer ja Keinonen 2006). Pilottivaiheeseen sisältyi neljä verkostohanketta, jotka toimivat Pohjois-Pohjanmaalla, Lohjan seudulla, Kanta-Hämeessä ja Keski-Karjalassa (Kolström ym. 2006, Lindberg ym. 2006, Parviainen ja Rautiainen 2006, Ruokanen 2006). Nämä kokeiluvaiheen verkostot paneutuivat uusien suojelua tukevien käytäntöjen etsintään ja kokeiluun. Erityisesti niissä panostettiin yleiseen vapaaehtoisesta suojelusta viestimiseen. Kokeiluverkostoista tehtiin myös useita toiminnan intensiiviseen seurantaan perustuneita tutkimuksia (Borg 2008, Kostilainen 2007, Kurttila ym. 2008, Leskinen ym. 2009, Nurminen 2006, Ovaska 2006, Ruuskanen 2006).

Vuonna 2009 ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö toteuttivat yhteisen hankehaun, jonka määrittelyssä otettiin huomioon kokemukset kokeiluvaiheen verkostoista sekä valtioneuvoston periaatepäätöksessään määrittelemät tavoitteet. Hakuun osallistui 15 hakemusta, joiden joukosta seitsemän yhteistoimintaverkostoa eri puolilta Etelä-Suomea sai rahoituksen toimintaansa. Neljää verkostoista koordinoi alueellinen metsäkeskus, kahta elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY) ja yhtä Suomen luonnonsuojeluliitto. Verkostojen koordinaattorit ovat osa-aikaisia. Yhteistoimintaverkostohankkeet esitellään lyhyesti taulukossa 1.

Meneillään olevalla hankekaudella verkostojen rahoitus vaihtelee 49 000 ja 99 000 euron välillä. Vuonna 2010 hankkeille on myönnetty yhteensä 209 000 euroa ja vuonna 2011 yhteensä 218 000 euroa (Matveinen-Huju 2010 ja 2011.) Rahoitus on myönnetty hankkeiden koordinointiin. Varsinaiset METSO-toimenpiteiden mukaiset suojelu- ym. toimenpiteet rahoitetaan luonnonsuojelulain ja kestävän metsätalouden rahoituslain (Kemera) kautta. Uudet hankkeet alkoivat vuosina 2009 ja 2010 ja päättyvät vuosina 2011–2013. Yhteistoimintaverkostoja aiotaan rahoittaa uuden hankehaun kautta myös syksyllä 2011 alkavana hankekautena.

**Taulukko 1.** Metsien monimuotoisuuden yhteistoimintaverkostot.

Hanke	Hankkeen koordinoija	Hankkeen keskeinen tavoite
Hämeen Metso (2004–2006)	Hämeen ammatti-korkeakoulun Evon yksikkö	Luoda toimintaympäristömallit eri METSO-ohjelman keinojen käytöstä.
Keski-Karjalan Lehtoverkosto (2004–2006)	Metsäkeskus Pohjois-Karjala	Suomen itäisimmän lehtokeskusalueen luontoarvojen kehittäminen ja turvaaminen. Luoda kytkeytynt kokonaisuus lehtolaikuista.
Lohjan seudun MetsäVasu (2004–2006)	Metsänhoitoyhdistys Länsi-Uusimaa	Innostaa metsänomistajia suojelemaan arvokkaita luontokohteita yhteistyössä metsänhoitoyhdistyksen ja kunnan kanssa.
Merestä metsäksi (2004–2006)	Pohjois-Pohjanmaan metsäkeskus	Tiedon kerääminen merenrannan sukkessiometsien tilasta ja luonnonarvoista ja niiden suojelu. Alueellisten yhteistyömenetelmien kehittäminen.
Kuukkeli metsäluonnon suojelun monipuolistajana (2009–2011)	Suomen luonnonsuojeluliitto	Parantaa kuukkelin ja kuukkelimetsien lajiston ja uhanalaisten luontotyyppien suojelua. Kehittää uusia menetelmiä lajiston suojeluun. Tiivistää yhteistyötä eri toimijoiden välillä.
Männikkömetsät ja rantojen raidat (2009–2012)	Keski-Suomen metsäkeskus	Parantaa olemassa olevien suojelualueiden kytkeytyvyyttä maisematason suunnittelun avulla. Edistää luonto- ja kulttuurimatkailun edellytyksiä alueella.
Ilmastonmuutos metsässä - rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi (2010–2013)	Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus	Turvata monimuotoisia kytkeytyneitä pienvesi- ja kosteikkoverkkoja. Parantaa rupiliskon elinympäristöjen laatua ja lieventää ilmastonmuutoksen uhkaa lajille. Kehittää kustannustehokasta toimintamallia.
Luonnonhoitoa liekillä (2009–2011)	Kaakkois-Suomen metsäkeskus	Synnyttää edellytykset pysyväille toimintakulttuurille, jossa alueen metsänomistajat ja toimijat omaksuvat hallitun tulen käytön osaksi talousmetsien hoitoa. Keskittyy harjujen paahdeympäristöön.
Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu (2009–2011)	Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus	Toteuttaa ja kehittää kokonaisvaltaista valuma-aluekohtaista suunnittelua maa- ja metsätalousalueilla.
Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehto-keskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun (2009–2012)	Pohjois-Savon metsäkeskus	Muodostaa lehdoista, korvista ja puronvarsimetsistä yhtenäisiä kokonaisuuksia. Edistää alueen virkistyskäyttöä ja luontomatkausta.
Samarbete i Storskogen (2009–2012)	Rannikon metsäkeskus	Kehittää Sipoonkorven aluetta maa- ja metsätalouden sekä luonnonsuojelun mallialueeksi. Tavoitteena on muodostaa ”maaseutupuisto.”

## 1.2 Tavoitteet

Tämän työn tavoitteena on arvioida käynnissä olevien ja METSO-ohjelman kokeiluvaiheen aikaisten yhteistoimintaverkostojen vaikuttavuutta ja kehittämistarpeita. Tulokset palvelevat yhteistoimintaverkostoja sekä niiden rahoittajia verkostojen toiminnan kehittämiseksi. Arvioinnin tuloksia hyödynnettäneen yhteistoimintaverkostojen seuraavaa hankehakua suunniteltaessa sekä yleisemmin yhteistoimintaverkostojen toiminnan linjaamisessa jatkossa.

Arvioinnissa tarkastellaan, miten valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaiset tavoitteet ovat hankkeissa toteutuneet. Tarkastelunäkökulmia ovat metsien suojelun, hoidon ja muun käytön yhteensovittaminen, toisiinsa kytkeytyneiden suojeluverkostojen synnyttäminen, metsien monimuotoisuuteen liittyvä elinkeinotoiminta, virkistyskäyttö ja kylätoiminta. Lisäksi selvitys tarkastelee toimintamallien kehittämistä ja vakiintumista, innovaatioiden ja hyvien käytäntöjen kehittämistä ja leviämistä, metsänomistajien aktivoitumista sekä mahdollisten jatkohankkeiden syntymistä sekä muita verkostojen pitkäaikaisvaikutuksia. Näiden tarkastelujen perusteella tehdään päätelmiä yhteistoimintaverkostojen kokemuksista ja esitetään kehittämissuosituksia verkostojen rahoitukseen ja toiminnan suuntaamiseen liittyen.

## 2 Aineisto ja menetelmät

### 2.1 Aineisto

Selvitystä varten koottiin METSON kokeiluvaiheen (2004–2006) yhteistoimintaverkostojen (4 kpl) loppuraportit, vuonna 2011 käynnissä olevien verkostojen (7 kpl) (Taulukko 1) hankesuunnitelmat ja väliraportit, verkostohankkeista tehdyt opinnäytetyöt ja tieteelliset julkaisut sekä METSO-ohjelman väliarvioinnin ja kokeiluvaiheen yhteistoimintaverkostojen loppuarvioinnin raportit. Käynnissä olevien hankkeiden tuloksia arvioitiin myös syksyllä 2010 kerätyn seuranta-aineiston avulla. Tässä kuitenkin otettiin huomioon hankkeiden toiminnan keskeneräisyys. Lisäksi kerättiin puhelinhaastatteluaineisto kokeiluvaiheen verkostojen koordinaattoreilta tavoitteena saada tietoa hankkeiden pidempiaikaisista tai viiveellä näkyviin tulleista vaikutuksista. Puhelinhaastattelut suoritettiin huhti- ja toukokuussa 2011.

### 2.2 Menetelmät

Kootusta kirjallisesta aineistosta poimittiin aikaisemmat yhteistoimintaverkostojen vaikutuksia ja vaikuttavuutta koskevat havainnot ja päätelmät sekä tehtiin hankkeista lisätulkintaa siitä, miten hyvin hankkeet ovat toteuttaneet valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisia tavoitteita. Päähavainnot jaoteltiin näkökulmittain ja tiivistettiin liitetaulukoihin (Liite). Havainnoista pidettiin selvityksen laatijoiden kesken kaksi tulkinta- ja yhteenvetopalaveria. Näiden perusteella kirjoitettiin yhteenvedot kunkin tarkastelunäkökulman havainnoista ja yhteistoimintaverkostojen kehittämissuosituksien.

### 3 Tulokset

#### 3.1 Yhteistoimintaverkostojen toteutumisen arviointi suhteessa valtioneuvoston periaatepäätöksen määrittelemiін tavoitteisiin

##### 3.1.1 Metsien suojelun, hoidon ja muun käytön yhteensovittaminen

*Metsänomistajien yhteistyöhön perustuvissa yhteistoimintaverkostoissa metsien suojelu, hoito ja muu käyttö sovitetaan yhteen. (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008)*

Metsän eri käyttömuotojen yhteensovittaminen on haastavaa, ja se on toteutunut verkostohankkeissa vaihtelevasti. Eri käyttömuotojen yhteensovittaminen on noussut olennaiseksi tavoitteeksi vasta kokeiluvaiheen jälkeisissä verkostohankkeissa ja suunnitelmissa, joissa siihen onkin pyritty löytämään ratkaisuja erityisesti uusien metsänhoito-ohjeiden ja uudenlaisen suunnittelun avulla.

Käytännössä yhteensovittaminen tarkoitti METSON kokeiluvaiheen verkostoissa virkistysympäristöjen tai luontomatkailukohteiden suojelua. Esimerkiksi ”Lohjan seudun MetsäVasu” -verkostossa suojeltiin luontomatkailuun liittyvä kohde. ”Merestä metsäksi” -hankkeessa taas saatiin Haukiputaan Halosenniemen alue säilymään virkistyskäytölle sopivana. Halosenniemeä virkistysalueena käyttää paikallisten kyläläisten lisäksi myös Parasta Lapsille ry:n leirikeskus. Liitetäulukossa 1 on esitelty tarkemmat hankekohtaiset huomiot.

”Lohjan seudun MetsäVasu” -verkostoa tutkinut Ovaska (2006) kuvaa yhteensovittamisen perustavanlaatuisista ongelmista suojelukriteerien soveltamisen näkökulmasta. Suojelukriteereitä sovelletaan huomioimatta paikallista tietoutta, sosiaalista elinympäristöä, kulttuurivuorovaikutusta luonnonympäristön kanssa tai paikallisia erityisolosuhteita. Hänen haastatteluissaan nousivat esiin myös harrastamisen käytännöt ja maisema-arvot, luonnon erityispiirteet sekä asiantuntijatiedon ilmausten luomat käytännöt. Ovaskan (2006) mukaan suojelukriteerit tarkastelevat metsien suojelua vain ekologian kautta ja lähes valtakunnallisesti.

Käyttömuotojen yhteensovittaminen on selkeämmin esillä käynnissä olevissa verkostoissa verrattuna kokeiluvaiheen verkostoihin. Yhteensovittamisen painotus on muuttunut suojelukohteisiin liittyvistä virkistys- ja matkailuarvoista talousmetsien luontoarvojen turvaamiseen käsittelyjen monipuolistamisen kautta. Lisäksi pyritään sovittamaan yhteen maatalous ja metsien monimuotoisuuden turvaaminen. Käynnissä olevissa verkostoissa kehitetään erityisesti talousmetsille hoito-ohjeita ja suosituksia, joilla tiettyjä paikallisia erityispiirteitä pystytään säästämään tai jopa kunnostamaan metsänhoitotöiden yhteydessä. Tästä esimerkkejä ovat talousmetsille suunnatut kuukkeliystävälliset hoito-ohjeet ja kustannustehokas toimintamalli rupiliskon suojelemiseksi osana metsänhoitoa. ”Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi” -hanke on toimintamallin kehittämisen lisäksi kouluttanut metsäammattilaisia lajin huomioimiseen metsänhoidossa. ”Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu” -hankkeessa on keskittynyt viljelijämetsänomistajien tilojen kokonaisvaltaisempaan tarkasteluun ja pyrkinyt siirtämään maatalouden yleissuunnittelun ideaa kattamaan myös tilojen metsäalueet. Lisäksi verkosto toimii samoilla alueilla kuin maatalouden luonnon monimuotoisuuden suunnittelu (LUMO) ja kosteikkoyleissuunnittelu. Tilojen tarkastelu kokonaisuuksina tukee ainakin maiseman huomioimista monimuotoisuusarvojen ohessa. Käynnissä olevien verkostojen tuloksia yhteistoimintaverkostojen onnistumisen näkökulmasta on kuitenkin liian aikaista arvioida. Niiden työ on vielä kesken ja toimintamallien ja uusien menetelmien testaukseen ja sisäänajoon menee aikaa.



Verkostohankkeiden näkökulma on luonnollisesti hyvin paikallinen. Niiden toiminnasta on kuitenkin löydettävissä myös yleisemmin sovellettavia ideoita. Suomen luonnonsuojeluliiton ”Kuukeli metsäluonnon suojelun monipuolistajana” -hanke toimii kolmella erillisellä hankealueella ja verkoston tavoitteena on koota ”kuukkeliystävälliset metsänhoitosuosituksot”, jotka eivät ole paikkakuntaan tai toimijoihin sidotut. Lounais-Suomen ELY-keskuksen ”Metsätalouden luonnontalouden yleissuunnittelu” -hankkeessa kehitettävä suunnittelumenetelmä on myös laajennettavissa koko maahan. Hankkeen tavoitteena on kartoittaa potentiaalisia METSO-kohteita jo olemassa olevien tietojärjestelmien uudella soveltamisella. Menetelmä vaikuttaa toimivan ja sillä on löydetty potentiaalisia suojelukohteita. Kaakkois-Suomen metsäkeskuksen ”Luonnontaloutta liekillä” -hankkeessa keskitytään kulotuskulttuurin uudelleen synnyttämiseen. Kulotuskohteina ovat talousmetsien uudistusalat ja säästöpuuryhmät. Tämän toimintamalli on monistettavissa Kaakkois-Suomea laajemmalle. Yleistettävyydestä huolimatta verkostohankkeiden paikallis- tai aluelähtöisyys on nähtävissä niiden vahvuudeksi. Kun toiminta huomioi alueen erityispiirteet, olemassa olevan toimijaverkoston yhteistyöhistorian ja paikallisen tietämyksen, hankkeella on hyvät mahdollisuudet konkreettiseen ja paikallistoimijoita aktivoivaan toimintaan.

Verkostot toteuttavat osaltaan METSON valtakunnallisia tavoitteita ja soveltavat suojelubiologisia kriteereitä hankkeen puitteissa suojelluissa kohteissa. Näyttää siltä, että suojelubiologiset kriteerit nousevat selvästi muita kriteereitä tärkeämmäksi päätöksenteossa. Tämä on vaikeuttanut metsien muiden käyttömuotojen kuin suojelun edistämistä verkostoissa. Jatkossa olisi metsänomistajien ja paikallisten ihmisten ja järjestöjen aktivoimiseksi hyvä ottaa selkeämmin huomioon esimerkiksi maisema- ja virkistysarvoja. Nämä tekijät voisivat edesauttaa sitä, että paikalliset tahot ottaisivat myös luonnon monimuotoisuuden säilymistä ja lisääntymistä enemmän omaksi asiakseen.

### 3.1.2 Toisiinsa kytkeytyneiden monimuotoisuusalueiden kehittäminen

*Metsien monimuotoisuuden turvaamisen kannalta parhaat edellytykset yhteistoimintaverkostoille ovat nykyisten suojelun alueiden ja muiden tärkeiden lajisto- tai elinympäristökeskittymien läheisyydessä. Verkostojen ekologinen päätavoite on laajojen ja kytkeytyneiden monimuotoisuutta turvaavien alueiden synnyttäminen. Tällaiset alueet ovat tärkeitä esimerkiksi alueellisen palojatkumon ja lahoppuun jatkumon ylläpitämiseksi. (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008)*

Yhtenä verkostojen tavoitteena on ollut, että monimuotoisuutta kehitettäisiin aktiivisesti erityisesti toisiinsa kytkeytyvillä metsäalueilla. Tämä on voinut tarkoittaa joko palo- ja lahoppuujatkumoiden synnyttämistä tai uusien suojelukohteiden kytkeytyneisyyttä nykyisiin suojelun alueisiin ja muihin tärkeisiin lajisto- tai elinympäristökeskittymiin. Kokeiluhankkeissa kytkeytyneisyys oli yleensä kohteen arviointikriteeri (esim. etäisyys suojelun alueesta). Toinen tapa oli suunnata koko hanke esimerkiksi lehtokeskittymään tai pyrkiä suojelemaan yhtenäisen alue, kuten maankohoamisranta-alue. Kytkeytyneisyysnäkökulma on ollut hyvin mukana kaikkien verkostojen tavoitteenasettelussa ja myös hankkeiden tuloksina on myönteisiä havaintoja kohteiden kytkeytymisestä toisiinsa. Toisaalta osassa hankkeita tunnustetaan, ettei kytkeytyneisyydestä ole tarkempaa tietoa tai toteutumisen raportointi on yleisluontoista.

Kytkeytyneiden alueiden muodostamisessa on onnistunut ainakin ”Lohjan seudun MetsäVasu” -hanke, jossa lehtoverkostokohteet sijaitsevat pääosin 500 metrin etäisyydellä suojelluista lehtokohteista (Syrjänen ym. 2006). Käynnissä olevista verkostoista Pohjois-Savossa toimiva ”Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun” -verkosto, joka keskittyy lehtoverkoston muodostamiseen, näyttää onnistuneen muodostamaan verkoston alueel-

le ympäristötukialueista muodostuvia kytkeytyneitä kokonaisuuksia. Hankkeen päätavoitteena onkin muodostaa kokonaisuuksia lehdoista, korvista ja puronvarsista. ”Luonnonhoitoa liekeillä” -hankkeessa ajatuksena on ollut luoda palojatkumoa arvokaslajistoiselle harjualueelle. Tässäkin tavoitteessa on edetty lupaavasti, sillä kohdealueella on päästy toteuttamaan polttoja. Kokonaisuuksia tavoittelevat myös ”Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu” -hanke, ”Männikkömetsät ja rantojen raidat -hanke” ja ”Samarbete i Storskogen” -hanke. Liitetaulukossa 2 on tarkempia havaintoja hankkeiden kytkeytyneisyyden kehittämistä. Koska näiden hankkeiden toiminta on vasta alussa, ei selkeitä tuloksia kytkeytyneisyydestä ole vielä saatavilla.

Vaikuttaa siltä että verkostot, joissa jo lähtökohtana on ollut keskittyminen tietyille alueelle ja tiettyyn luontotyyppiin, ovat onnistuneet kytkeytymistavoitteen toteuttamisessa. Tästä esimerkkejä ovat Kaakkois-Suomen harjualueelle suunnatut poltot ja Pohjois-Savon lehtoalueen ympäristötukialueet. Tietyn lajin suojelun ympärille rakennetuissa verkostoissa (kuukkeli ja rupilisko) kytkeytyneiden alueiden muodostuminen näyttää ainakin niiden oman raportoinnin mukaan jääneen heikommaksi. Toisaalta ”Männikkömetsät ja rantojen raidat” ja ”Luonnonhoidon yleissuunnittelu” -hankkeet ovat lähteneet ratkaisemaan kytkeytyvyyden haasteita uudenlaisten suunnittelumenetelmien avulla. Näiden menetelmien testaus on vielä kesken ja varsinaiset tulokset selviävät myöhemmin.

### **3.1.3 Monimuotoisuuden ja sen hyödyntämiseen liittyvän elinkeinotoiminnan kehittäminen**

*Yhteistoimintaverkostojen tavoitteena on, että metsänomistajat kehittävät aktiivisesti toisiinsa kytkeytyvien metsien monimuotoisuutta ja sen hyödyntämiseen liittyvää elinkeinotoimintaa. Yhteistoimintaverkosto voi samalla edistää metsien monimuotoisuuteen liittyvää yritystoimintaa ja virkistyskäyttöä. (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008)*

Elinkeinotoiminnalla on verkostohankkeiden yhteydessä tarkoitettu lähinnä luontomatkailua sekä pk-sektorin metsäpalveluyritysten työllistämistä luonnonhoitohankkeissa. Luonnonhoitohankkeiden työllistävyydellä on sama heikkous kuin perinteisissäkin Kemeran työlajeissa: työllistävyys on väliaikaista, eikä tuista riippumatonta liiketoimintaa kehity.

Elinkeinotoiminnan edistäminen on ollut verkostoissa vähäistä ja yksittäisten esimerkkien ja muutamien yleispiirteisten tavoitteiden varassa. METSO seurantaraportissa (Syrjänen ym. 2006) arvioidaan, että ”Merestä metsäksi” -hankkeessa ei onnistuttu maaseudun elinvoimaisuuden lisäämisessä. ”Keski-Karjalan lehtoverkostossa” tehtiin pienimuotoista yhteistyötä paikallisten käsityöläisten kanssa. Yleensä yksittäisten suojelukohteiden rahoituksen on katsottu tukevan jotain tiettyä luontomatkailuyritystä. Luontomatkailuyrittäjien ongelmana on ollut, etteivät heidän tarjoamansa kohteet ole olleet luonnonsuojelubiologisesti rahoituskelpoisia. Matkailuyritysten verkostoitumisen haaste ja este on kateus (Kostilainen 2007), mikä on voinut vaikuttaa myös kokeiluhankkeissa. Kaiken kaikkiaan näyttää toistaiseksi olevan epä tietoisuutta siitä, mitä monimuotoisuuteen liittyvä ja sitä hyödyntävä elinkeinotoiminta voisi käytännössä olla ja kuinka verkostot sitä voisivat tukea.

Käynnissä olevissa verkostoissa vaikutukset muuhun elinkeinoelämään vaikuttavat jäävän niukoiksi. Matkailun edistäminen on esillä hankkeiden tavoitteissa, mutta syksyllä 2010 verkostoista kerättyssä aineistossa vaikutukset arvioitiin hyvin vähäisiksi. Ei liene realistista odottaa, että tilanne muuttuisi merkittävästi hankkeiden toiminnan loppuvaiheessakaan. Metsien monimuotoisuuden liittyvään elinkeinotoiminnan edistämisen näkyvin tulos on matkailu- ja maaseutuyrittä-

jille järjestetty ”Luontomatkailutreffit”-tilaisuus, joka järjestettiin ”Männikkömetsät ja rantojen raidat” ja ”Kuukkeli metsäluonnon monipuolistajana” -verkostojen yhteistyönä keväällä 2011. Tapahtuman järjestelyjen päävastuu oli tutkija Riikka Borgin tutkimushankkeella ja osallistujia oli yhteensä 19. ”Samarbete i Storskogen” -hankkeessa elinkeinojen säilyttäminen alueella on keskeisellä sijalla. Varsinaiset tulokset jäävät kuitenkin vielä epäselviksi. Pienimuotoista urakoitsijoiden työllistymistä on saatu aikaan ”Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu” ja ”Luonnonhoitoa liekillä” -hankkeissa luonnonhoitotöissä. Verkostokohtaiset huomiot elinkeinotoiminnan kehittämistä on koottu liitetaulukkaan 3.

Nykyisissä verkostoissa toimijoina on hyvin vähän elinkeinoelämän edustajia. Verkostojen ohjausryhmiin olisi hyvä saada mukaan enemmän paikallisia yrittäjiä. Yrittäjät voisivat linjata toimintaa vahvemmin elinkeinoelämän tarpeiden suuntaan. Yrittäjien motivoiminen mukaan toimintaan on haaste, johon ei ole olemassa helppoja ratkaisuja, mutta mielekkäät paikalliset näkökulmat ja tavoitteet voisivat aktivoida myös tätä ryhmää osallistumaan hankkeiden toimintaan.

### **3.1.4 Monimuotoisuuden ja sen hyödyntämiseen liittyvän virkistyskäytön kehittäminen**

*Yhteistoimintaverkosto voi samalla edistää metsien monimuotoisuuden liittyvää yritystoimintaa ja virkistyskäyttöä. (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008)*

Monimuotoisten metsien virkistyskäyttöpotentiaali on ilmeinen (esim. Hujala ym. 2010). Verkostohankkeet ovat kuitenkin toistaiseksi painottaneet virkistyskäyttöä tavoitteissaan ja toiminnassaan varsin vähän. Virkistyskohteiden ja -reittien houkuttelevuuden mahdollinen lisääntyminen monimuotoisuuden suojelun avulla on tiedostettu, mutta tuloksia ei ole pystytty toistaiseksi todentamaan.

Virkistyskäytön tukeminen rajoittuu tällä hetkellä lähinnä yksittäisten virkistykseen soveltuvien kohteiden tai niiden lähiympäristöjen suojeluun. METSON kokeiluvaiheen hankkeista ”Keski-Karjalan lehtoverkosto” -hankkeessa rakennettiin yhteistyössä kyläyhdistyksen kanssa luontopolku maisemallisesti arvokkaalle paikalle. ”Merestä metsäksi” -verkostossa onnistuttiin suojelemaan Pyhäjoen Hankikiven alue, joka on maakuntakaavassa merkitty luonnon monikäytön kehittämisen kohdealueeksi ja joka on merkittävä virkistysympäristö niin metsästäjille kuin lintuharrastajillekin. Samassa hankkeessa suojeltiin myös Haukiputaan Halosenniemen alue, joka on merkittävä lähivirkistysalue Halosenniemen kyläläisille ja alueella sijaitsevalle Parasta Lapille ry:n leirikeskukseksi.

Vuonna 2010 tehdyssä seurannassa kysyttiin käynnissä olevilta verkostoilta arviota siitä, onko virkistyskäytön kannalta merkittäviä kohteita suojeltu. Verkostoista neljä arvioi tällaisia virkistyskäyttöä arvokkaita kohteita tulleen suojelluksi hankeverkostonsa kautta. On siis mahdollista, että käynnissä olevat verkostot ottavat virkistyskäytön huomioon kokeiluvaiheen verkostoja paremmin. Käynnissä olevista hankkeista ”Männikkömetsät ja rantojen raidat” -hanke Keski-Suomessa ja ”Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun” -hanke Pohjois-Savossa tavoittelevat jo olemassa olevien retkeilyreitistöjen vahvistamista. Keinona reitistöjen vahvistamiseen on suojelualueiden perustaminen reittien lähelle. Tämän lisäksi Pohjois-Savossa on suunnitteilla muun muassa pitkospuiden rakentamista. Keski-Suomessa puolestaan pyritään huomioimaan muinaismuistoja ja metsäkämpäkulttuuria. Näistä tavoitteista ei kuitenkaan vielä ole konkreettisia tuloksia. ”Samarbete i Storskogen” ja ”Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu” -hankkeissa virkistyskäytön edistämistavoite on määritelty laajem-

min kokonaisvaltaisen suunnittelun avulla. Näissä hankkeissa virkistyskäytön edistäminen kaipaakin konkreettista, kun taas yksittäisten kohdepolkujen tai virkistysreitistöjen vahvistamiseen paneutu-  
vissa hankkeissa haasteena on turvata toiminnan jatkuvuus eli esim. rakennettujen kohteiden kun-  
nossapito hankkeen jälkeen. Hankkeittaiset tiedot virkistyskäytön kehittämisestä ovat liitetaulu-  
kossa 4.

Vaikuttaa siltä, että monimuotoisten metsien virkistyskäytön kehittäminen edellyttää ainakin vir-  
kistyskäyttäjille suunnattua kohdemarkkinointia, johon verkostohankkeilla ei toistaiseksi ole ollut  
resursseja. Myös METSO:n suojelubiologien kriteerien tiukka soveltaminen näyttäisi vaikeutta-  
van virkistyskäytöllisesti merkittävien kohteiden suojelua. Toisaalta osa verkostoista on selkeäs-  
ti keskittynyt muihin asioihin kuin virkistyskäytön kehittämiseen. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan  
ELY-keskuksen ”Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoik-  
si” -verkosto on kokenut rupiliskon elinympäristöjen sopivan huonosti yleisiksi virkistyskäyttö-  
kohteiksi ja keskittynyt muihin tavoitteisiin. Hanke on toisaalta huomionut hyvin esimerkiksi  
kouluyhteistyön kautta lapset ja yleisen ympäristökasvatuksen, millä on luultavasti myönteinen  
välillinen vaikutus monimuotoisten metsien virkistyskäyttöön hankealueella.

Toiminnan suuntaaminen kaupunki- ja taajamametsiin sekä lähellä kaupunkilaisten virkistysym-  
päristöjä sijaitseviin metsiin voisi olla yksi keino turvata monimuotoisuutta tavalla, joka samalla  
edistää virkistyskäyttöä. Keskittymällä asutuskeskusten läheisyyteen syrjäisten maaseutualueiden  
sijaan voitaisiin tavoittaa laajempi joukko virkistyjiä. Toimintaa voisi myös kohdentaa laajempi-  
en reitistökokonaisuuksien kehittämiseen yksittäisten luontopolkujen sijaan. Tällaiset suurem-  
mat kokonaisuudet voivat houkutella enemmän virkistyjiä, sillä niiden tunnettavuus on parempi.  
Hankkeiden toimintaan ja ohjausryhmiin voisi ottaa mukaan myös uusia virkistyskäytön asian-  
tuntijoita edustavia toimijoita. Esimerkkejä tällaisista toimijoista ovat Suomen partiolaiset, Suo-  
men Latu tai Riistakeskus.

### 3.1.5 Yhteistoimintaverkosto osana kylätoimintaa

*Yhteistoimintaverkosto voi olla myös osa kylätoimintaa. (Valtioneuvoston periaatepäätös...  
2008)*

Kylä- ja kyläyhdistystoiminnan yhdistäminen metsien monimuotoisuuden turvaamiseen vaikuttaa  
ainakin toistaiseksi jääneen suurelta osin ajatuksen asteelle. Konkreettiseksi tulokseksi on tähän  
asti jäänyt ”Keski-Karjalan Lehtoverkosto” -hankkeessa paikallisen kylän kanssa yhteistyössä  
toteutettu vajaan kilometrin mittainen luontopolku valtakunnallisesti arvokkaalle maisema-alu-  
elle. Polkuhanke ei johtanut jatkotoimiin tai uusiin kokeiluihin. Käynnissä olevista seitsemästä  
verkostohankkeesta kahdessa kylä on ylipäättään mukana toimijaverkostossa, mutta kylien rooli  
lienee pieni, koska kylistä ei ole mainintoja väliraporteissa. Jatkossa on syytä miettiä tarkemmin,  
millaisilla toimintamalleilla kylätoiminta ja monimuotoisuusverkosto voisivat löytää yhteisiä in-  
teressejä ja molemminpuolista hyötyä toisistaan.

Kostilainen (2007) arvioi ”Keski-Karjalan lehtoverkosto” -hankkeen osalta, että paikallisia ver-  
kostoja on olemassa ja yhteistoimintaverkosto hyötyy, jos se löytää sopivan verkoston. Kostilai-  
sen (2007) mukaan verkostoituminen ja tieto ovat valtaa myös paikallistasolla, ja jos kyläyhdistys  
on hyvin verkostoitunut esimerkiksi maakunnallisten toimijoiden suuntaan, pystyy se saamaan  
käyttöön myös resursseja, joita muut eivät välttämättä huomaa olevan käytettävissä. Verkos-  
tohankkeet ovat voineet olla valveutuneille kyläyhdistyksille juuri tällaisia lisäresurssien saanti-  
mahdollisuuksia.

Verkostot nostavat esille paikallisia ekologisia erityispiirteitä ja näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden paikalliset erikoisuudet ja näkökulmat ovat verkostoissa kuitenkin jääneet vähemmälle huomiolle. Kylien lisäksi toimintaan voisi selkeämmin ottaa mukaan myös muita viranomaistojien ulkopuolisia ryhmiä kuten metsästysseuroja, kalastuskuntia, yhdistyksiä tai harrasteryhmiä. Sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutusten rooli näyttää tällä hetkellä jääneen ekologisten tavoitteiden varjoon. Kylä- tai muu maisema- tai aluetason yhdistystoiminta yhdistettynä yhteistoimintaverkoston pyrkimykseen saattaisi olla hedelmällinen pohja esimerkiksi Euroopan aluekehitysrahaston hankkeisiin (EAKR).

### 3.2 Toimintamallien kehittäminen ja pysyvyys

Jo päätyneiden kokeiluhankkeiden esittelemistä toimintamalleista on melko harva jäänyt pysyvämpään käyttöön. Tähän on suurelta osin syynä se, että METSON kokeiluvaiheen verkostot keskittyivät paljolti luonnonarvokauppaan kytkeytyvään ideointiin ja toimintamallien kehittämiseen. Koska luonnonarvokaupasta luovuttiin METSO 2008–2016 -ohjelmassa, kuihtuivat myös verkostoissa syntyneet tähän liittyneet toimintamallit. ”Merestä metsäksi” -hankkeessa luotua toimintamallia on kuitenkin käytetty edelleen. Toimintamallissa viranomaiset etsivät ensin alueet, joihin on mahdollista perustaa luonnonarvoiltaan mahdollisimman arvokas kokonaisuus. Alueiden metsänomistajiin otettiin yhteyttä, kerrottiin vapaaehtoisen suojelun mahdollisuuksista ja valittiin jatkoon 2 aluetta, joiden metsänomistajat olivat kiinnostuneimpia. Toimintamalli mahdollisti eräänlaisen metsänomistajien ”kilpailuttamisen”. Hankkeen päätyttyä toimintamallia jatkettiin varsinaisen hankkeen ulkopuolelle jääneillä alueilla. Tapaus osoittaa myös, että hankkeen vetänyt organisaatio sitoutui toimintaan niin, että on huolehtinut sen jatkumisesta vaikka varsinaista yhteistoimintaverkostonrahoitusta ei ole ollut tarjolla. Kehitettyä toimintaa on pidetty niin arvokkaana, että sille on saatu järjestettyä luonnonhoitohankerahoitusta. Myös ”Keski-Karjalan lehtoverkosto” -hankkeen myötä syntyi viranomaisten välillä yhteistyömuotoja, jotka ovat vieläkin käytössä.

Toimintamalleja, joita ei ole käytetty tai jatkokehitetty olivat muun muassa metsänhoitoyhdistyksen ja kuntien välinen yhteistyö. Yksi syy tähän on se, ettei kaikilla kunnilla ja metsänhoitoyhdistyksillä ole vastaavia valmiuksia yhteistyöhön kuin ”Lohjan seudun MetsäVasu” -hankkeen tapauksessa oli. Erityisesti kunnilla on harvoin resursseja ja kiinnostusta tällaiseen toimintaan. Lohjan kohdalla kuitenkin yhteistyö jatkuu ja tätä tukemaan rakennettua paikkatietojärjestelmää käytetään ja ylläpidetään. Yhteistoimintaverkosto siten tarjosi mahdollisuuden rakentaa toimintamalli ja sitä tukevat rakenteet. Hankerahoituksen jälkeen toiminta on voinut jatkua ilman erillisiä rahoitusta.

”Keski-Karjalan lehtoverkosto” -hankkeessa viriteltiin toimintamallia yhteistyöstä kyläyhdistyksen kanssa luontopolun muodossa. Maaseudun käsityöyrittäjien kanssa ideoitiin tuotteita, joissa hyödynnettäisiin paikallisen luonnon erityispiirteitä esimerkiksi muotoilussa. Tämän tyyppiset ideat eivät lyhyiden kokeiluhankkeiden aikana lähteneet liikkeelle kovin jouhevasti. Näitä ideoita ja kokemuksia olisi kuitenkin voinut hyödyntää ja jatkojalostaa esimerkiksi meneillään olevissa verkostohankkeissa tai muissa hankkeissa.

Käynnissä olevien seitsemän verkoston pysyvyyttä on luonnollisesti mahdoton vielä arvioida. Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen rupiliskoon keskittyvä hanke on jatkoa aiemmalle hankkeelle ja jatkaa siis jo aiemmin syntyneen toimintamallin kehittämistä ja jalostaa sitä. Tässä verkostossa jatkuvuutta on siis jo nähtävissä. Käynnissä olevissa verkostoissa on myös merkkejä kehittä-

mistyöstä, joka pyrkii luomaan uudenlaisia pysyvämpiluonteisia toimintamalleja, jotka eivät ole riippuvaisia hankerahoituksen jatkumisesta. Tästä esimerkkejä ovat muun muassa kuukkeliy-stävälliset metsänhoitosuosituksen ja rupiliskon elinympäristöille räätälöidyt kustannustehokkaat metsänhoitotoimet, jotka hoituvat muiden metsänhoitotöiden ohessa. Tämänkaltaisten suositus-ten ja menetelmien kehittäminen voisikin olla myös jatkossa verkostojen keskiössä.

### 3.3 Innovaatiot, parhaat käytännöt ja niiden levittäminen

*Yhteistoimintaverkostoihin liittyvät innovatiiviset ratkaisut luovat hyvät mahdollisuudet hyödyntää toiminnan kehittämisessä sekä uusien toimintojen käynnistämässä ja ylläpitä-misessä Euroopan unionin rahoitusta. (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008)*

Luonnonarvokauppaan liittyviä innovaatioita ja hyviä käytäntöjä esitettiin runsaasti kokeiluvai-heen hankkeissa. Erityisesti nämä liittyivät kohteiden hinnoitteluun. Käytäntöjä ei ole juuri le- vitetty, mille merkittävä syy on luonnollisesti luonnonarvokauppa kokeilun päätyminen. Muita käytäntöjä, joita ei ole jatkojalostettu, ovat ainakin mhy-kuntayhteistyö, yhteistyömuodot ky- läyhdistysten ja maaseudun käsityöryhtäjien kanssa, paikkatietojärjestelmät, kasaamisbonus ja metsätähti-malli. Esimerkiksi ”Keski-Karjalan lehtoverkosto” -hankkeessa kehitetyn metsätähti- mallin (Kolström ym. 2006) kaltaista mallia olisi voinut hyödyntää viranomaistyössä, METSO- viestinnässä yleisesti ja asioitaessa metsänomistajien kanssa.

Lohjan kaupunki koordinoi ”MetsäVasu” -hankkeen paikkatietoprojektia. Hiiden luontokartas- toksi nimetty paikkatietojärjestelmä saatiin käyttökuntoon vuoden 2005 lopulla. Järjestelmä laa- dittiin samaan aikaan kaikille Hiiden alueen kunnille. Selaimen kautta käytettävän järjestelmän ottivat käyttöönsä Lohja, Nummi-Pusula, Vihti, Karkkila, Sammatti, Karjalohja ja Siuntio. Hii- den luontokartastoon tallennettiin kuntien teettämät luontokartoitukset ja maastoinventoinnit sekä muuta eri lähteistä kerättyä tietoa. Paikkatietoprojektin alkuvaiheessa teetettiin esiselvitys. Sen avulla järjestelmään voitiin hankkia tarvittavat laitteet, ohjelmistot ja tallennustyön tekijät. Esisel- vitykseen kuuluvassa lakiasiantuntijan lausunnossa selvitettiin järjestelmän ylläpitoon ja tiedon luovutukseen liittyvät tietosuoja-asiat. Paikkatietojärjestelmä toteutettiin niin, että metsänomista- jien tietosuoja turvattiin. Järjestelmään ei tallennettu esimerkiksi metsälakikohteita eikä mitään muita metsäomaisuuteen liittyviä tietoja. Toisaalta salassa pidettävä, uhanalaisia lajeja koskeva aineisto on ainoastaan ympäristöviranomaisten nähtävillä. Uusi selainpohjainen luontokartasto on kuntien ympäristöviranomaisten käytössä. Suurin osa tiedosta on myös kuntien muiden toi- mijoiden ja Metsänhoitoyhdistys Länsi-Uusimaan käytössä. Kartastosta oli hyötyä ”Lohjan seu- dun MetsäVasu” -hankkeen neuvonnassa ja sopivien kohteiden etsinnässä. Kartaston kartta- ja asiakirja-aineiston avulla metsänomistajille voitiin kertoa yksityiskohtia kohteen luontoarvoista, mikäli alueelta oli aikaisemmin kerätty tietoa (Parviainen ja Rautiainen 2006).

”Keski-Karjalan lehtoverkoston” (Kolström ym. 2006) kokeiltiin useampaa innovatiivista ta- paa edistää vapaehtoista suojelua. Innovaatioikseen verkosto mainitsee metsätähti-mallin ja ka- saamisbonuksen. Metsätähti-malli on päätöstukisovellutus, joka perustui METSO-ohjelman toi- menpiteitä varten laadittuihin luonnonsuojelubiologiisiin kriteereihin. Malli mahdollisti kriteerien paikallisen soveltamisen, joka Keski-Karjalan verkoston tapauksessa tarkoitti lehtojen rakenne- piirteiden korostettua huomioimista. Mallin tuottama monimuotoisuuskohteen hyvyysarvo (pri- oriteetti) luokiteltiin viiteen tähtiluokkaan. Tähdityksen lisäksi kohdetta oli mahdollista kuvailla myös sanallisesti. Metsätähti-malli helpottaa näin sekä maanomistajaa että viranomaista kohteiden monimuotoisuusarvon määrittelyssä. Lisäksi malliin kuuluu ”maanomistajan hintapyyntö” -kri-

teeri, joka mahdollistaa kustannustehokkaan suojeluverkoston täydentämisen. Metsätähti-mallia olisi voinut hyödyntää esimerkiksi METSO-viestinnässä kansalaisille yleisesti ja metsänomistajille. Kasaamisbonuksessa (ks. Kurttila ym. 2005) puolestaan pyrittiin vaikuttamaan metsänomistajan päätöksentekoon siten, että suojelukohteista muodostuisi mahdollisimman yhtenäisiä kokonaisuuksia. Kasaamisbonus oli taloudellinen kannustin, jossa omistajan saama korvaus kasvaa, jos hän onnistuu naapuriomistajan kanssa muodostamaan yhtenäisen ja suuren suojelualuekokonaisuuden. Bonusjärjestelmä luo pelitilanteen, jossa omistajat voivat yhteistyöllä päätyä molempia hyödyntävään lopputulokseen ja samanaikaisesti edistää monimuotoisuuskohteiden kytkeytyneisyystavoitetta. Sen enempää metsätähti-mallia tai kasaamisbonustakaan ei kuitenkaan ole tällä hetkellä käytössä Keski-Karjalan hankealueella tai muualla METSO-keinoissa. Toimintamallien siirtäminen osaksi käytännön toimintaa vaikuttaa epäonnistuneen paitsi luonnonarvokaupan myös päätöstukimallien kanssa. Voi kysyä, tehtiinkö pilottihankkeissa vääriä asioita, vai eikö oikeita asioita vain osattu tehdä oikein?

Käynnissä olevista verkostoista Suomen luonnonsuojeluliiton ”Kuukkelin metsäluonnon suojelun monipuolistajana” -hanke eroaa muista verkostoista siinä, että se näyttää koonneen aidosti uudenlaisen verkoston, eikä vain vahvistanut vanhaa jo olemassa olevaa verkostoa. Ehkä muun kuin viranomaistoimijan toimiminen hankkeen vetäjänä on syynä myös siihen, että hanke on onnistunut tiedotuksessa erittäin hyvin ja mainostanut paitsi omaa hankettaan myös METSOa laajasti.

Parhailtaan käynnissä olevissa hakeissa on runsaasti merkkejä syntymässä olevista innovaatioista. ”Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu” -hankkeessa kokonaisvaltaista suunnittelua on tehty maatalouden yleissuunnittelun rinnalla. Verkoston viestintää on yhdistetty maatalouden viestintään ja kokonaisvaltaisemman suunnittelun avulla on pyritty poistamaan metsätalouden ja maatalouden suunnittelun päällekkäisyyttä juuri maanomistajan näkökulmasta, joka näin säästyy useiden eri viranomaisten kanssa asioimiselta. Hankkeen innovaatioita ovat myös potentiaalisten METSO-kohteiden kartoitus kosteikkomallin ja Luotsi-tietojärjestelmän avulla.

Pohjois-Savon lehtoverkostossa ja Pohjois-Karjalan rupiliskoverkostossa on luotettu melko perinteisiin metsänomistajien henkilökohtaisiin tapaamisiin sekä kohdennettuihin kirjeisiin. Tämän koetaan olevan tehokas tapa edistää verkoston tavoitteita. ”Männikkömetsät ja rantojen raidat” -verkosto Keski-Suomessa on onnistunut markkinoimaan retkeilyt maanomistajille hyvin, sillä osallistujia on saatu runsaasti. He ovat markkinoineet retkeilyjään muun muassa ”METSO-työnäytöksien” idealla. Myös ”Merestä metsäksi” -hankkeessa henkilökohtaiset tapaamiset ja retkeilyt katsottiin toimiviksi keinoiksi. ”Männikkömetsät ja rantojen raidat” -verkosto on myös tehnyt yhteistyötä tutkija Riikka Borgin kanssa ja järjestänyt dialogisia työpajoja ja aktivoinut näin luontomatkailuyrittäjiä mukaan verkoston toimintaan. Tarkemmat hankekohtaiset tiedot ovat liitetaulukossa 5.

### 3.4 Metsänomistajien aktivoiminen ja aktivoituminen

*Metsänomistajien yhteistyöhön perustuvissa yhteistoimintaverkostoissa metsien suojeleminen, hoito ja muu käyttö sovitetaan yhteen... Yhteistoimintaverkoston ei tarvitse koostua toisiinsa rajoittuvista metsistä, eikä se edellytä yhtenäistä rajattua aluetta, vaan siinä ovat vapaaehtoisesti mukana metsien monimuotoisuuden vaalimisesta erityisesti kiinnostuneet metsänomistajat. Hanke ei aseta minkäänlaisia velvoitteita tai rajoitteita siitä pois jääneille metsänomistajille. (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008)*

Metsänomistajien oma-aloitteisuus on ollut verrattain vähäistä verkostohankkeissa. Retkeilyille ja tapahtumiin on toki osallistunut metsänomistajia, mutta nämä osallistujat olivat ehkä jo valmiiksi aktiivisia. Jonkin verran metsänomistajat ovat myös oppineet ottamaan yhteyttä suojelukohteissa, mutta yleensä hankkeiden viestintä on ollut toistaiseksi viranomais- ja ammattilaislähtöistä ja aktiivisten metsänomistajien määrä on ollut pieni.

Verkostot ovat pyrkineet aktivoimaan metsänomistajia lähinnä kirjeitse, tiedotteilla ja retkeilyillä sekä henkilökohtaisilla yhteydenotoilla ja tilakäynneillä. Nämä keinot ovat kuitenkin viranomaislähtöisiä. Aktivoiminnan yksikkökustannukset voisivat alentua, jos viestiä verkoston ja METSO-ohjelman tuomista mahdollisuuksista veisivät osaltaan myös suojelua aiemmin toteuttaneet metsänomistajat omien verkostojensa kautta. Tulevaisuudessa verkostojen näkökulmaa voitaisiin muuttaa aktivoimista aidon omaehtoisen toiminnan edellytysten luomiseen. Tätä kautta verkostot voisivat tuottaa kiinnostavia lopputuloksia ja innovaatioita. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa metsänomistajien keskinäisen verkostoitumisen ja vertaisoppimisen tukemista esimerkiksi metsien monimuotoisuuden esimerkkiretkeilyjen tai opintopiirien keinoin, joissa omakohtaisia kokemuksia välittävillä mentorimetsänomistajilla olisi keskeinen rooli (ks. Hujala 2011). Tällaisen omaehtoisen toiminnan edellytysten luominen on toki haastavaa, eikä siihen ole olemassa selkeitä ohjeita tai neuvoja.

Hankkeet tulkitsevat metsänomistajien oma-aloitteiset yhteydenotot osoitukseksi verkoston aktivoivasta vaikutuksesta. Runsaista maanomistajien yhteydenotoista on raportoinut ainakin käynnissä oleva Pohjois-Karjalan rupiliskohanke sekä jo päättynyt ”Lohjan seudun MetsäVasu”, jonka tarjotuista 69 kohteesta 35 (43 %) tuli oma-aloitteisesti metsänomistajilta. Nämä kaksi verkostoa ovat myönteisiä poikkeuksia hankkeiden joukossa. Niissäkin metsänomistajien aktiivisuus rajoittuu suojelun tarjoamiseen. Tämä piirre ei kuitenkaan vielä tee metsänomistajista aktiivisia verkoston toimijoita. Käynnissä olevista hankkeista Rannikon metsäkeskuksen hanke ”Samarbete i Storskogen” eroaa muista hankkeista, sillä se on lähtenyt käyntiin juuri aktiivisten metsänomistajien aloitteesta. Metsänomistajien oma-aloitteisuuden merkitystä korostavat myös Korhosen ym. (2011) Pohjois-Karjalan alueen vapaaehtoisia suojeluprosesseja koskevat puhelinhaastattelutulokset, joiden mukaan suurimmassa osassa tapauksia metsänomistaja itse on saanut idean metsäkohteensa suojelusta ja ollut yhteydessä metsäammattilaiseen.

Vaikka osassa hankkeista metsänomistajat ovat olleet aloitteellisia esittäessään omistamiaan kohteita suojeluun, metsänomistajien välistä yhteistyöverkostoa ei ole edelleenkään syntynyt. Borgin (2008) mukaan ”Hämeen Metso” -verkostossa metsänomistajien ja projektiryhmäläisten välillä ei syntynyt sosiaalista oppimista. Metsänomistajien ja projektiryhmäläisten erilaisista tiedoista ei kehittynyt rajaprosesseja, joissa sosiaalista oppimista olisi voinut tapahtua. Metsänomistajat olivat varsin epäyhtenäinen joukko, joita vapaaehtoiseen suojeluun motivoivat erilaiset seikat. Borgin mukaan yhteistoimintaverkostoissa pitäisi kiinnittää huomiota viestintään ja tiedonvälityksen kaksisuuntaisuuteen sekä suojelukriteerien joustavuuteen. ”Merestä metsäksi” -hankkeessa



ongelmaksi muodostui asiantuntijavaltaisuus. Tiedonvälitys asiantuntijoiden ja metsänomistajien välillä ei onnistunut, sillä metsänomistajat eivät välttämättä ymmärtäneet kohteiden arvioinnin perusteita (Syrjänen ym. 2006). Hankkeittaiset tarkemmat huomiot metsänomistajien aktivoimisesta löytyvät liitetaulukosta 6.

”Keski-Karjalan lehtoverkosto” -hankkeessa nähtiin metsänhoitoyhdistyskentän tiiviin mukana olon ja sitoutumisen olevan hyvin tärkeää metsänomistajien aktivoimiseksi. Samankaltaisiin johdopäätöksiin päädyttiin myös ”MetsäVasu” -verkostossa Lohjalla. Metsänhoitoyhdistyksen aktiivinen rooli nähdään metsänomistajien aktivoinnin kannalta ensiarvoisen tärkeänä. ”Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu” -hankkeessa, jota koordinoi Lounais-Suomen ELY-keskus, maanomistajia on lähestytty jo olemassa olevien maatalouden verkostojen kautta. Käytännössä tämä on tarkoittanut verkoston tiedotteiden lähettämistä viljelijämetsänomistajille maatalouden verkostojen tiedotteiden yhteydessä. Myös tässä hankkeessa on korostettu metsänhoitoyhdistyksen mukana olon tärkeyttä.

### 3.5 Jatkohankkeet, jatkorahoitus ja pitkäaikaisvaikutukset

*Yhteistoimintaverkostoihin liittyvät innovatiiviset ratkaisut luovat hyvät mahdollisuudet hyödyntää toiminnan kehittämisessä sekä uusien toimintojen käynnistämässä ja ylläpitämisessä Euroopan unionin rahoitusta. (Valtioneuvoston periaatepäätös...2008)*

Luvuissa 3.2 ja 3.3 esiteltiin tekijöitä, jotka ovat luonteeltaan pysyvämpiä hankkeiden vaikutuksia. Pitkäaikaisvaikutusten suhteen yleinen pettymys on kohdistunut luonnonarvokauppaan, johon liittynyt tutkimus-, kehitys- ja markkinointityö meni osin hukkaan, kun koko toimintamallista luovuttiin. Päättäneistä verkostoista ainakin ”Hämeen Metso”-verkostoon oli haettu rahoitusta jatkohankkeelle, mutta rahoitusta ei saatu. Rahoittajat katsoivat, että METSO-ohjelmaan kuuluvan toiminnan rahoittaminen ei kuulu heille. Jatkorahoitushakemusten hylkääminen ja toimijatahojen vaihteleva yhteistyöhalukkuus (kuten kunnat) ovat niin ikään olleet joissakin tapauksissa pettymyksiä.

Meneillään olevista hankkeista ei vielä ole ehtinyt tulla tietoa tai kokemuksia jatkohankkeiden hakemisesta. Erikseen on kuitenkin syytä huomioida, että Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen koordinoima ”Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi” -hanke on itsessään jatkohanke ja siinä mielessä hyvä esimerkki aiemman hankkeen hedelmällisistä vaikutuksista. Hankeverkostoja ja niiden syntymistä on joka tapauksessa syytä kannustaa ja edistää mm. etsimällä mahdollisuuksia esimerkiksi EU:n rahoittamille paikallisille tai alueellisille jatkohankkeille, mitä valtioneuvosto periaatepäätöksessään on odottanutkin. Tällöin on tärkeää, että verkostohankkeissa etsitään monimuotoisuuden ja muun metsien käytön yhteensovittamisen rajapintoja, jolloin hankerahoitus voisi liittyä olennaisesti myös muuhun kuin monimuotoisuuteen, kuten luontomatkailuun.

METSO:n kokeiluvaiheen hankkeet kouluttivat paljon oman alueensa metsäammattilaisia monimuotoisuuden huomioimisessa sekä silloin varsin uusista ja yhä kehitteillä olevista METSO-toimenpiteistä että niiden tuomista mahdollisuuksista. Tämän koulutuksen nähtiin lisäävän ammattilaisten tietoja sekä myönteisiä asenteita monimuotoisuuden suojelua kohtaan. Käynnissä olevat seitsemän verkostoa eivät kouluta ammattilaisia METSO-aiheisiin yleisesti vaan painopiste on muuttunut verkoston kannalta tärkeisiin erityispiirteisiin. Tätä paikalliseen erityispiirteeseen keskittyvää koulutusta on tehty muun muassa Pohjois-Karjalassa rupiliskon ympärillä, Kaakkois-

Suomessa kulotukseen liittyen ja Suomen luonnonsuojeluliiton toimin kuukkelin elinympäristövaatimuksiin keskittyen. Tällaisella ammattilaisten kouluttamisella voi olla hyvinkin pitkiä vaikutuksia, vaikka niitä on vaikea verkostojen raportoinneissa todentaa. Liitetaulukossa 7 esitetään tarkemmat verkostokohtaiset huomiot jatkorahoitukseen ja pitkäaikaisvaikutuksiin liittyen.

## 4 Johtopäätökset

### 4.1 Yhteistoimintaverkostojen vaikutukset ja lisäarvo

Tuloksia arvioitaessa on huomioitava, että tässä vaiheessa saatavilla on kattavat tiedot vain neljästä päätyneestä pilottihankkeesta ja välituloksia noin kahden vuoden ajan toimineista seitsemästä verkostohankkeesta. Meneillään olevien hankkeiden toimintaa ja pidempiaikaisia vaikutuksia on monilta osin vielä vaikeaa arvioida. Tämä tuo epävarmuutta johtopäätösten ja kehittämisehdotusten tekemiseen. Verkostojen vaikutusten arviointia vaikeuttaa myös se, että niitä on vaikea erottaa METSO-ohjelman yleisistä vaikutuksista. On esimerkiksi hyvin vaikea todentaa, onko suojelusopimus solmittu tietyn verkoston toiminnan ansiosta vai olisiko se saatu solmittua myös ilman erillistä verkostohanketta.

On kuitenkin selvää, että verkostot nostavat esille mielenkiintoisia ja tärkeitä paikallisia tai alueellisia erityispiirteitä ja täydentävät näin valtakunnan tasolla määriteltyjä monimuotoisuuden turvaamisen tavoitteita. Useimmat verkostot suuntaavat toimintansa tiiviille ja ennalta rajatuille alueille ja keskittävät näin ollen myös suojelua ja tehtyä luonnonhoitoa. Verkostoissa onkin onnistuttu lisäämään suojelun alueellista kytkeytyvyyttä, jota on saatu aikaan juuri keskittymällä tiiviille maantieteelliselle alueelle ja myös tietynlaisiin kohteisiin tai toimenpiteisiin. Verkostot ovat myös lisänneet METSO-ohjelman paikallista näkyvyyttä ja ne toimivat hyvinä markkinointivälineinä. Markkinoinnissa verkostojen toimijat kokevat kuitenkin ongelmalliseksi toteutusresurssien puutteen ja muutenkin runsaan ja laadultaan vaihtelevan kohteiden tarjonnan.

Ongelmalliseksi toiminnassa on koettu verkoston vaikutuksen hälveneminen hankerahoituksen päätyttyä. Jo päätyneissä hankkeissa ei ole yleensä onnistuttu jatkorahoituksen saamisessa. Jatkossa tulisi keskittyä nykyistä enemmän resurssien kohdentamiseen toimintaan, joka ei vaadi jatkuvaa hankerahoitusta vaan joka saadaan integroitua osaksi organisaatioiden normaalia toimintaa.

Metsien eri käyttömuotojen yhteensovittamisessa sekä elinkeinojen ja virkistyskäytön edistämistä ei ole onnistuttu, koska verkostojen toiminnan painopiste on ollut varsin tiukasti monimuotoisuuden turvaamisessa. Vaikuttaa siltä, että suojelubiologiset kriteerit ovat suojelualueisiin suuntautuneen verkostojen toiminnan ja eri käyttömuotojen yhteensovittamisen näkökulmasta melko joustamattomia. Meneillään olevissa hankkeissa pyritäänkin sovittamaan yhteen talousmetsien käsittelyä monimuotoisuuden ja virkistyskäytön kanssa. Tämä lähestymistapa vaikuttaakin hedeelmällisemmältä.

Verkostot ovat onnistuneet luomaan uusia innovaatiota ja toimintamalleja. Käynnissä olevien verkostojen kohdalla näiden kehittäminen ja soveltaminen käytäntöön on vielä kesken. METSO:n pilottivaiheen verkostojen kehitystyö keskittyi paljon luonnonarvokaupan ympärille. Luonnonarvokauppakokeilun päättymisen myötä kuitenkin myös nykyisessä toimintaympäristössä monilla eri tavoilla käyttökelpoiset innovaatiot ja toimintamallit unohtuivat, eikä ole mitään erityistä syytä mikseivät nykyiset tai tulevat verkostot ottaisi niitä uudelleen käyttöön ja kehitettäviksi.

Verkostojen sosiaaliset vaikutukset näkyvät vasta pitkällä aikavälillä. Hankkeet kestävät muutamia vuosia, joka ei ole riittävä aika todentamaan kaikkia niiden vaikutuksia. Verkostot raportoivat hankkeiden lisänsen toimijoiden välistä yhteistyötä, syventäneen luottamusta ja kehittäneen toimintamalleja organisaatioiden väliseen viestintään. Nämä myönteiset muutokset ovat sosiaalisia vaikutuksia. Metsänomistaja- tai paikallisyhteisötasolle ulottuvia vaikutuksia on vaikeampi todentaa, varsinkaan näin lyhyellä aikajänteellä. Sosiaalisten vaikutusten arviointi koetaan verkostoissa vaikeaksi. Verkostohankkeiden kehittämiseksi verkostoja voisi ohjeistaa jatkossa aiheesta esimerkiksi kokoamalla sosiaalisten vaikutusten kriteerit, joiden mukaan verkostot voisivat paitsi suunnitella toimintaansa myös arvioida sitä.

Verkostohankkeet näyttävät kaiken kaikkiaan toteuttavan ministeriön ja valtioneuvoston päätöksen mukaisia tavoitteita melko vaihtelevasti. Verkostojen lähtökodot ja näkökulmat poikkeavat toisistaan ja ne keskittyvät eri tavoitteiden toteuttamiseen hyvin erilaisin painoituksin. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan ELY:n rupiliskoon keskittyvähanke on kehittänyt ansiokkaasti uusia metsänhoitomalleja ja huomionut koululaisyhteistyön muita verkostoja paremmin. Toisaalta hanke ei ole kehittänyt virkistys- tai elinkeinotoimintaa. Se ei edes pyri tähän. Siten ei ehkä ole mahdollista ja järkevää pyrkiä toteuttamaan yhdessä hankkeessa kaikkia tavoitteita. Verkostojen vahvuus onkin juuri siinä, että ne keskittyvät jonkin paikallisesti tai alueellisesti tärkeän teeman ympärille rakentaen mahdollisimman mielekkään kokonaisuuden pyrkimättä toteuttamaan kaikkia asetettuja tavoitteita. Ehkä tämän paikallisen erikoistumisen vielä parempi hyödyntäminen esimerkiksi joustavuutta lisäämällä voisi saada aikaan enemmän innovaatioita ja aidosti uusia ratkaisuja.

## 4.2 Toimintasuositukset verkostojen jatkolle

Tulevien verkostohankkeiden olisi hyvä olla pääosin muuta kuin pelkästään muiden METSO-keinojen markkinointia. Elleivät määrärahat kasva, METSO-määrärahat tulevat käytetyksi muutoinkin. Verkostohankkeiden jatkoa mietittäessä tulisikin linjata panostetaanko niissä laajalti yleistettävään käytäntöihin vai erikoistutaanko case-tyyppisiin paikallisiin erikoishankkeisiin.

Tulevaa hankehakua suunniteltaessa kannattaa painottaa sellaisen yhteistyön tukemista, jolla yritetään hankkeiden aikana tai niiden jälkeen käynnistää METSO-rahoituksesta riippumatonta jatkuvaa toimintaa. Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta voisivat olla erikoishakkuut, jolloin puun myynnin yhteydessä tehtävillä metsänkäsittelyillä samalla ylläpidetään tai parannetaan monimuotoisuus- ja virkistysarvoja. Tai hankkeessa voidaan kehittää prosessikuvaukset erikoishakkuuden metsänkäyttöilmoitusten joustavalle etenemiselle, ratkaista puunkorjuun ja -hankinnan pullonkauloja tai rakentaa sopivia tietojärjestelmiä.

Verkostohankkeet voisivat myös keskittyä rohkeammin tiettyyn pienemmän alueen erityispiirteeseen ja kehittää toimintamalleja, innovaatioita ja yhteistyötä tämän paikallisen erikoisuuden ympärille. Hankkeet voisivat myös entistä enemmän erikoistua vain joihinkin valtioneuvoston periaatepäätöksen tavoitteista ja suuntautua selkeästi valittujen tavoitteiden toteuttamiseen. Tätä tavoitetta tukee joustavuuden lisääminen hankkeiden toteuttamisessa. Joustavuus voi näkyä esimerkiksi METSO:n luonnontieteellisten valintaperusteiden perinteistä laveampana soveltamisena verkoston alueella tai keskittymisenä taajamien läheisiin kohteisiin, mikä tukisi virkistyskäytön kehittämistä. Metsän eri käyttömuotojen yhteensovittamisessa joustavuutta lisäämällä on kuitenkin samalla muistettava, että METSO-toimien on kaikissa tilanteissa parannettava kohdealueen monimuotoisuuden tilaa. Tätä tavoitetta on verkostojen toimin mahdollista toteuttaa myös luonnontieteelliset valintaperusteet täyttävän sopimussuojelun ulkopuolisilla alueilla.

Verkostohankerahoitus voisi tulevaisuudessa olla myös siemenrahaa toiminnalle, jonka rahoitusta hankitaan muualta jatkossa. Tällöin etsitään monimuotoisuuden turvaamisen ja siihen perustuvan erilaisen liiketoiminnan tai tuloja tuottavan metsien monikäytön rajapintoja. METSO:n ulkopuolista rahaa saadaan monimuotoisuuden rajapinnan toisella puolella olevan toiminnan kehittämiseen (luontomatkailu, retkeilyreittien infrastruktuuri ym.). Tulevassa hankehaussa kannattaa siten painottaa elinkeinojen kehittämistä, virkistyskäyttöä ym. samalla voimakkuudella monimuotoisuuden kanssa ja jopa monimuotoisuuskohteiden laadun kustannuksella. Katvealueita tilkitsevissä hankehaussa arvostetaan uusien rajapintojen löytämistä, yhteyksiä esim. maakuntien elinkeinostrategioihin sekä ei-perinteisten toimijoiden mukanaoloa.

Verkostohankkeisiin olisi hyvä saada mukaan uusia toimijoita ja toimijaryhmiä. Perinteisistä METSO-toimijoista poikkeavia ryhmiä ovat muun muassa erilaiset metsien virkistyskäytön asiantuntijajärjestöt kuten Suomen Latu ja Suomen Riistakeskus. Elinkeino toiminnan kehittämisen kannalta voisi olla hedelmällistä saada mukaan myös enemmän paikallisia yrittäjiä ja kehittämissorganisaatioita. Uusien toimijoiden mukanaolo voisi laajentaa verkostojen näkökulmaa ja luoda aivan uudenlaisia rajapintoja ja innovaatioita. Uusia hyötyvisioita ja konkreettisia kokeiluja yritys- ja virkistystoiminnan edistämiseen sekä kylätoiminnan yhdistämiseen verkostotoiminnan kanssa (esim. maisematason luonnonhoito- ja perinnemaisemahankkeet) tulisi jatkossa tukea. Myös kaupunkimetsien huomioon ottaminen nykyistä vahvemmin voisi edistää virkistyskäyttöä.

Koska metsänomistajien aktivointi on jäänyt vielä varsin viranomaislähtöiseksi, voisi tulevaisuudessa hankkeissa yhdeksi tavoitteeksi nostaa metsänomistajien omaehtoisen toiminnan edellytysten luomisen. Jokin verkosto voisi siten kehittää toimintamallia, joka loisi edellytyksiä metsänomistajien omaehtoiseen toimintaan, jolla olisi myönteisiä monimuotoisuusvaikutuksia. Mahdollisuuksien mukaan mallia voisi levittää myös laajemmalle.

Verkostojen toimintaa kannattaa jatkaa myös tulevaisuudessa, mutta hankehakua suunniteltaessa ja hankkeiden rahoituksesta päätettäessä tulee tarkasti arvioida millaisia hankkeita halutaan jatkossa tukea, jotta ne tuottaisivat suurimman mahdollisen hyödyn paikallisesti, yhteistoimintaverkostoille asetettujen sekä koko METSO-ohjelman tavoitteiden kannalta.

## Kirjallisuus

- Borg, R. 2008. Yhteistoimintaverkostot monimuotoisuuden suojelussa: sosiaalisen oppimisen edellytykset Hämeen Metso -projektissa. Pro gradu. Tampereen yliopisto. Yhdyskuntatieteiden laitos.
- Hujala, T. 2011. Kaltaisvertailu – metsänomistajien kokemukset jakoon. Omametsä, Metsänhoitoyhdistys Pohjois-Karjalan tiedotuslehti 1/2011. 10 s.
- Hujala, T., Kurttila, M., Korhonen, K., Hänninen, H. & Pykäläinen, J. 2010. Metsänomistajien päätöksentekotilanteet: kohti uudistuvia metsäsuunnittelupalveluja ja suojelupäätösten tukea. Metlan työraportteja 177. 40 s.
- Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi. 2009. Hankesuunnitelma.
- Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi. Väliraportti ajalta 1.1.2010- 31.12.2010.
- Kolström, M., Kurttila, M. & Pykäläinen, J. 2006. Yhteistoimintaverkosto Keski-Karjalan lehtoverkosto. Loppuraportti.
- Korhonen, K., Kurttila, M. & Hujala, T. 2011. Family forest owners' voluntary biodiversity protection – decision support network, satisfaction and perceived difficulties. Proceedings of International IUFRO

- Conference 'Small-Scale Forestry: Synergies and Conflicts in Social, Ecological and Economic Interactions', Freiburg, Germany, July 24–28, 2011. Hyväksytty julkaistavaksi. 8 s.
- Koskela, T., Syrjänen, K., Loiskekoski, M. & Paloniemi, R. 2010. METSO-ohjelman väliarvio 2010. Toiminta-ohjelman käynnistyminen 2008–2009.
- Kostilainen, A. 2007. METSO paikallisyhteisön kokemana – Tapaustutkimus Keski-Karjalan lehtoverkostosta. Pro gradu. Helsingin yliopisto. Metsäekonomian laitos.
- Kurttila, M., Pykäläinen, J. & Leskinen, L.A. 2005. Metsäluonnon monimuotoisuuden yhteistoimintaverkostot ja yksityismetsien aluetason metsäsunnittelu. *Metsätieteen aikakauskirja* 1/2005: 33–49.
- Kurttila, M., Leskinen, P., Pykäläinen, J. & Ruuskanen, T. 2008. Forest owners' decision support in voluntary biodiversity-protection projects. *Silva Fennica* 42(4): 643–658.
- Kuukkeli-yhteistoimintaverkoston hankesuunnitelma. 2009.
- Leskinen, L.A., Laurén, K., Järvinen, S., Sairinen, R. & Leskinen, P. 2008. Sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutusten ja kestävyden arvioiminen metsätaloudessa ja metsien monimuotoisuuden turvaamisessa. *Metlan työraportteja* 99. 24 s.
- Leskinen, L.A., Nurminen, H., Kurttila, M. & Leskinen, P. 2009. Metsien suojelun sosiaalisesti kestävä toteuttaminen – Merestä Metsäksi – yhteistoimintaverkostohankkeen tapaus. *Metsätieteen aikakauskirja* 1/2009: 5–19.
- Lindberg, H., Fennander, R. & Turpeinen, V. 2006. Raportti Hämeen Metso -yhteistoimintaverkoston toiminnasta.
- Matveinen-Huju, K. 2010 ja 2011. Sähköpostikeskustelu huhtikuu 2010 ja maaliskuu 2011.
- Metsien monimuotoisuuden turvaaminen – keinot ja niiden kohdentaminen. *Suomen ympäristö* 17/2008. Ympäristöministeriö.
- Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu. 2009. Hankesuunnitelma.
- Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnitteluhankkeen väliraportti 14.1.2010.
- Männikkömetsät ja rantojen raidat – Keski-Suomen yhteistoimintaverkosto. 2009. Hankesuunnitelma.
- Mönkkönen, M. & Primmer, E. 2006. Uudet suojelun keinot. Julkaisussa: Horne, P., Koskela, T., Kuusinen, M., Otsamo, A. & Syrjänen, K. (toim.). 2006. METSON jäljillä – Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman tutkimusraportti. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos ja Suomen ympäristökeskus. Helsinki. s. 86–98.
- Nurminen, H. 2006. Merestä Metsäksi -yhteistoimintaverkostohankkeen sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset. Pro gradu. Helsingin yliopisto. Metsäekonomian laitos.
- Ovaska, S. 2006. Metsänomistajien suojeluvälmiuden ja Metson luonnonsuojelubiologisten kriteerien kohtaamisen esteet ja mahdollisuudet – tarkastelussa Lohjan seudun MetsäVasu -hanke. Pro Gradu. Tampereen yliopisto. Yhdyskuntatieteiden laitos.
- Partanen, M. & Repo, S. 2011. Luonnonhoitoa liekillä – yhteistoimintaverkostohanke 2009–2011. Raportointiajanjakso elokuu 2009 – 31.12.2010.
- Parviainen, H.-M. & Rautiainen, A. 2006. Lohjan seudun MetsäVasun hankeraportti 27.10.2006.
- Primmer, E. & Keinonen, E. 2006. Yhteistoimintaverkostot. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman kokeiluhanke. *Suomen ympäristö* 45/2006. Suomen ympäristökeskus. Helsinki.
- Projektplan för Samarbete i Storskogen (SiS). 2009.
- Ruokanen, I. 2006. Merestä metsäksi -hankkeen raportti. *Toiminta Pohjois-Pohjanmaalla 2004–2006*.
- Ruuskanen, T. 2006. Vaihtoehtokustannuksen määrittäminen tilatasolla vapaaehtoisessa suojelussa: tapaustutkimus Keski-Karjalassa. Joensuun yliopisto. Metsätieteellinen tiedekunta.
- Samarbete i Storskogen, rapport 2009. 2010.
- Samarbete i Storskogen, rapport 2010.
- Sulkava, R. 2011. Metso-yhteistoimintaverkostohankkeen väliraportti. Kuukkeli metsäluonnon suojelun monipuolistajana.
- Syrjänen, K., Horne, P., Koskela, T. & Kumela, H. (toim.) 2006. METSON seuranta ja arviointi. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman seurannan ja arvioinnin loppuraportti. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos ja Suomen ympäristökeskus. 348 s. + liitteet.
- Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun. 2009. Hankesuunnitelma.

”Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun” – yhteistoimintaverkostohankkeen väliraportti. 2011.

Tamminen. 2009. Luonnon hoitoa liekillä -hankesuunnitelma.

Valtioneuvoston periaatepäätös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta 2008–2016. 2008. 13 s. Saatavilla osoitteista <http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/metsat/metso.html> ja <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=20996&lan=fi>.

Väliraportti 1.1.2010–31.12.2010. Männikkömetsät ja rantojen raidat – Keski-Suomen yhteistoimintaverkosto.

Väliraportti 1.10.2009–31.12.2009. Männikkömetsät ja rantojen raidat – Keski-Suomen yhteistoimintaverkosto.

## Liite. Koostetaulukot tavoitteiden toteuttamisesta eri verkostoissa

**Liitetaulukko 1.** Metsien eri käyttömuotojen yhteensovittaminen eri verkostohankkeissa.

Hanke	Käyttömuotojen yhteensovittamistavoitteeseen liittyvä toiminta	Huomioita tavoitteen toteutumisesta
Hämeen Metso	Otettu huomioon pisteytyslomakkeen avulla, jossa huomioidaan mm. virkistyskäyttö, maisema ja elinkeinotoiminta.	
Keski-Karjalan Lehtoverkosto	Yhteensovitus jäi toteuttamatta, koska suojelukohteiden valinnassa oli pitäydyttävä luonnonsuojelubiologisissa kriteereissä.	Joillakin kohteilla olisi ollut myös sosiaalisia tekijöitä, mutta niitä pidettiin toissijaisina.
Lohjan seudun MetsäVasu	Yhtä hankkeen edistämää METSO-kohdetta perusteltiin myös luontomatkaailun saamista hyödyillä	
Merestä metsäksi	Halosenniemen alue suojeltiin myös siksi, että sen säilymistä virkistyskäyttöön sopivana kyläläisille ja alueella sijaitsevalle Parasta Lapsille ry:n leirikeskukseksi pidettiin tärkeänä.  Hanhikiven alueen suojelun nähtiin edistävän alueen säilymistä merkittävä virkistysalueena lintuharrastajille ja metsästäjille.	Mainituilla kahdella alueella konkreettiset tavoitteet toteutuivat.
Kuukkeli metsäluonnon suojelun monipuolistajana	Kehitetään ja kokeillaan uusia menetelmiä metsälajiston suojeluun talousmetsissä.	Talousmetsien kuukkeliystävälliset hoito-ohjeet on koottu.  Kuukkeliesite metsänomistajille on valmistunut.
Männikkömetsät ja rantojen raidat	Tavoitellaan suojelukohteita retkeilyreitistöjen läheisyydessä. Mahdollisuus maisemanvuokraukseen.	Ei vielä konkreettisia tuloksia.
Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi	Kehitetään suojelun toimintamallia, joka samalla tukee tilojen muuta metsänhoitoa ja -suunnittelua.	Menetelmiä on päästy kokeilemaan.  Kokemukset ovat olleet hyviä.
Luonnonhoitoa liekillä	Poltot toteutetaan talousmetsien uudistuskohdeilla.	Poltoja on toteutettu.
Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu	Tavoitteena kokonaisvaltainen valuma-aluekohtainen suunnittelu maa- ja metsätalousalueilla.	Sopivia kohteita on löytynyt ja suunnittelua toteutettu.  Työ on vielä kesken.
Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun	Tavoitteissa matkailun edistämistä ja virkistyskäytön tukemista.	Ei tietoa toteutumisesta.
Samarbete i Storskogen	Tavoitteena ”maaseutupuisto”, joka toimii mallialueena maa- ja metsätalouden ja metsien suojelun yhdistämisestä.	Ei vielä konkreettisia tuloksia.

**Liitetaulukko 2.** Toimenpiteiden kytkeytyneisyys olemassa oleviin suojelualueisiin ja lajisto- tai elinympäristökeskittymiin eri verkostohankkeissa.

Hanke	Kytkeytyneisyystavoitteeseen liittyvä toiminta	Huomioita tavoitteen toteutumisesta
Hämeen Metso	Alueen laajuus ja sijainti olivat suojelun valintakriteereitä. Otettiin huomioon pisteytyslomakkeen avulla.	
Keski-Karjalan Lehtoverkosto	Kytkeytyneisyys huomioitiin keskittymällä lehtokeskittymään.	Kasaamisbonus konkreettisena tarjontahoukutteena. Metsätähtimallin kriteereihin luokitui etäisyys olemassa olevista suojelukohteista.
Lohjan seudun MetsäVasu	Painottamalla sijaintia voitiin täydentää olemassa olevaa suojelualueverkostoa.	Kytkeytyneisyys onnistui (Syrjänen ym. 2006).
Merestä metsäksi	Hanke keskittyi kahdelle yhtenäiselle alueelle.	Saatiin suojeluun arvokkaita kohteita yhtenäisiltä alueilta.
Kuukkeli metsäluonnon suojelun monipuolistajana	Keskittyy kuukkelin elinympäristöihin, jotka ovat tärkeitä myös muille lajeille ja harvinaisille korpityypeille.	Luonnonhoitohankkeista ei tarkempaa tietoa, ei myöskään kytkeytyneisyydestä.
Männikkömetsät ja rantojen raidat	Tavoitellaan kytkeytyneitä kokonaisuuksia. Kansallis- ja luonnonpuistot ja Natura-alueet muodostavat alueen ytimen. Maisematason suunnittelussa pyritään huomioimaan yhtenäisyys. Uhanalaisista lajeista tiedotetaan metsänomistajille.	Zonation-ohjelman soveltamista ja maisematason suunnittelua ei ole vielä päästy tekemään. Tehdyt luonnonhoitotyöt tukevat kytkeytymistä. Verkoston alueella on enemmän uusia suojelusopimuksia kuin muualla maakunnassa.
Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi	Keskitytään kytkeytyneisiin pienvesiin.	Kytkeytymisestä ei ole tarkempaa tietoa.
Luonnonhoitoa liekillä	Tavoitteena on palojatkumo.	Toteutetut poltot sijaitsivat lähikäin harjualueella, jolla esiintyy arvokkaita lajeja.
Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu	Valuma-alueet ovat kokonaisuuksia. Kartoitusta tehtiin arvokkaiden kohteiden avulla.	Kehitteillä olevalla menetelmällä on onnistuttu löytämään METSO-suojeluun sopivia kohteita, jotka ovat suojelun kannalta arvokkaita. Työ on vielä kesken.
Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun	Tavoitellaan kokonaisuuksia lehdoista, korvista ja puronvarsista.	Ympäristötukialueista on muodostunut kokonaisuuksia.
Samarbete i Storskogen	Tavoitteena on yhtenäisen alueen muodostaminen.	Konkreettiset tulokset puuttuvat.



**Liitetaulukko 3.** Monimuotoisuuteen liittyvä elinkeinotoiminta eri verkostohankkeissa.

Hanke	Elinkeinotoiminnan edistämistavoitteeseen liittyvä toiminta	Huomioita tavoitteen toteutumisesta
Hämeen Metso	Otettu huomioon pisteytyslomakkeen avulla; ei niinkään kehittä, mutta säilyttää.	
Keski-Karjalan Lehtoverkosto	Yritettiin virittää yhteistyötä käsityöläisten kanssa. Lehtotuotteiden kehittäminen.	Matkailu tarvitsisi yhtenäisiä reitistöjä, joita hanke ei voinut tuottaa. Kohteita tarjosi 2 matkailuyrittäjää, mutta heidän kohteensa eivät sopineet METSON kriteereihin.
Lohjan seudun MetsäVasu	Yhtä hankkeen edistämään METSO-kohdetta perusteltiin myös luontomatkailun saamalla hyödyillä	
Merestä metsäksi	Ei keskittynyt elinkeinon edistämiseen.	
Kuukkeli metsäluonnon suojelun monipuolistajana	Yhteistyö metsäpalveluyritysten (mm. Innofor) kanssa. Tapahtuma matkailu- ja maaseutuyrittäjille.	Järjestettiin ”Luontomatkailutreffit” yhteistyössä Männikkömetsät ja rantojen raidat -verkoston kanssa.
Männikkömetsät ja rantojen raidat	Matkailun edistäminen kohdentamalla suojelua virkistyskäytöllisesti tärkeille alueille. Metsäkämpäkulttuurin ja muinaismuistojen huomioon ottaminen (välillinen hyöty matkailulle). Tapahtuma matkailu- ja maaseutuyrittäjille.	Hanke itse arvioi prosessin alkaneen. Järjestettiin ”Luontomatkailutreffit” yhteistyössä Kuukkeli- verkoston kanssa.
Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi	Ei keskity elinkeinon kehittämiseen.	
Luonnonhoitoa liekillä	Polttojen valmistelutyöt voivat työllistää paikallisia yrittäjiä ja maanomistajia.	Vielä melko pienimuotoista, mutta töitä on toteutettu ostopalveluna paikalliselta yrittäjältä.
Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu	Pyritään poistamaan kaksinkertaista suunnittelua maanviljelijämetsänomistajilta. Luodaan mahdollisuuksia pienille yrittäjille kunnostustöillä.	Luonnonhoitotöitä on toteutettu (pienimuotoista).
Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun	Tavoitteissa on urakoitsijoiden työllistäminen luonnonhoidossa ja luontomatkailun tukeminen.	Ei tietoa toteutumisesta.
Samarbete i Storskogen	Tukee maa- ja metsätalouden säilymistä alueella myös tulevaisuudessa.	Konkreettiset tulokset puuttuvat.

**Liitetaulukko 4.** Monimuotoisuuden liittyvä metsien virkistyskäyttö eri verkostohankkeissa.

Hanke	Virkistyskäyttötavoitteeseen liittyvä toiminta	Huomioita tavoitteen toteutumisesta
Hämeen Metso	Otettu huomioon pisteytyslomakkeen avulla; ei niinkään kehitä, mutta säilyttää.	Toritun luonnonhoitohankkeessa laadittiin kylän läheisyyteen luontopolku.
Keski-Karjalan Lehtoverkosto	Rakennettiin luontopolku yhteistyössä Saarion kylähankkeen kanssa maisemallisesti arvokkaalle paikalle.	Kyläläiset ovat käyttäneet polkua virkistyäkseen jopa talvella.
Lohjan seudun MetsäVasu	Ei keskittynyt virkistyskäytön edistämiseen.	
Merestä metsäksi	Halosenniemen alue suojeltiin myös siksi, että sen säilymistä virkistyskäyttöön sopivana kyläläisille ja alueella sijaitsevalle Parasta Lapsille ry:n leirikeskukseksi pidettiin tärkeänä. Hanhikiven alueen suojelun nähtiin edistävän alueen säilymistä merkittävänä virkistysalueena lintuharrastajille ja metsästäjille.	Alueella on myös mm. muinaismuistoja ja maisemakallioalue (siirtolohkare).
Kuukkeli metsäluonnon suojelun monipuolistajana	Yhteistyö Metsästäjien Keskusjärjestön ja paikallisten lintuharrastajien kanssa.	Yksi suojelluista alueista sijoittuu vuokramökin viereen. Konkreettiset tulokset ovat vielä vaatimattomia.
Männikkömetsät ja rantojen raidat	Tavoitteissa suojelukohteet reitistöjen läheisyydessä.	Ei tietoa toteutumisesta.
Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi	Virkistyskäytön edistäminen ei ole hankkeen tavoitteissa merkittävällä sijalla.	Yhden kohteen arvioidaan sijoittuvan virkistyskäytöllisesti merkittävälle paikalle.
Luonnonhoitoa liekillä	Virkistyskäytön edistäminen ei hankkeen tavoitteissa merkittävällä sijalla.	Poltoja on suoritettu virkistyskäytön kannalta merkittäviksi arvioiduilla alueella.
Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu	Tavoitteena on virkistysarvojen lisääminen kokonaisvaltaisemman suunnittelun avulla ja kohdentamalla suojelua virkistykseen tärkeisiin kohteisiin.	Ei tietoa toteutumisesta.
Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun	Tavoitteissa pitkospuita ym. reitistöjen vahvistamiseksi. Kalastus- ja ravustusmahdollisuuksien parantuminen kohonneen vesien laadun myötä.	Pitkospuiden ym. toteutumisesta ei vielä tietoa. Virkistykseen merkittäviä kohteita on kuitenkin saatu mukaan suojeluun.
Samarbete i Storskogen	Tavoiteltu mallialue toimisi myös virkistysympäristönä.	Tulokset ovat vielä vaatimattomia. Arvioidaan suojelluista alueista ainakin yhden olevan virkistyskäytön kannalta merkittävä.

**Liitetaulukko 5.** Innovatiivisten toimintamallien synty ja levittäminen eri verkostohankkeissa.

Hanke	Esimerkkejä hyvistä käytännöistä ja toimintamalleista	Huomioita käytännön toimivuudesta tai toimintamallin leviämisestä
Hämeen Metso	Kohteiden pisteytyskokeilu. Hakemusten arviointi 1–2 kertaa vuodessa keskitetysti. Luonnonarvokaupan, ympäristötuen ja luonnonhoitohankkeiden prosessikuvaukset.	Prosessikuvaukset olivat siirrettävissä muille alueille.
Keski-Karjalan Lehtoverkosto	Prosessikuvaus Metsätähti-malli Kasaamisbonus	Metsänomistajilla ei ole tapana toimia yhdessä (kuten kyläyhdistykset).
Lohjan seudun MetsäVasu	Paikkatietojärjestelmä ja luonnonarvokaupan hintapyynnön laskentamalli. Metsänomistajien kohdennettu neuvonta. Kuntien ja Mhy:n yhteistyö mm. paikkatiedon muodossa.	Toimi hyvin Lohjalla, vaikeuksia saada muihin hankkeen kuntiin (syynä kuntien resurssipula).
Merestä metsäksi	Metsänomistajien kiinnostuksesta ”kilpailutus”. Aktiivinen hyvien alueiden ennakkotarkastelu. Hinnotteluperiaatteet.	Haasteena on tiedon ja osaamisen levittäminen; Metsäkeskuksessa 1–2 erikoistui, mikä toisaalta edisti osaamista. Toiminta ei kuitenkaan integroitunut muuhun organisaatioon.
Kuukkelimetsäluonnon suojelun monipuolistajana	”Kuukkelimetsänhoitosuosituksiset”. Kuukkelipainotteisen metsäsuunnitelman kehittäminen (Amk-lopputyö).	Hoitosuosituksia voidaan soveltaa hankealueen ulkopuolella. Valmistunut esite auttaa uuden käytännön viestimisessä ja levittämisessä. Metsäsuunnitelman mallin kehittäminen on vielä kesken.
Männikkömetsät ja rantojen raidat	Luonnonhoitoa esittelevä METSO-retkeily metsänomistajille. METSO-viestinnän oikea ajoitus vs. rahoitusilanne.	Tulosten arviointi on vaikeaa, sillä toimintamallin kehittäminen on kesken.
Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi	Kustannustehokkaat hoitotoimet tilan muiden töiden yhteydessä.	Töitä on toteutettu suunnitellusti metsänhoitotöiden yhteydessä ilman erillisiä kuluja.
Luonnonhoitoa liekillä	Hankkeen tavoitteena on kulotuskulttuurin palauttaminen alueelle ja tähän liittyvän toimintamallin luominen.	Konkreettiset esimerkit innovaatioista ja toimintamallista puuttuvat vielä, sillä toimintamalli on edelleen kehitteillä. Toteutetuissa töissä on mallia kuitenkin päästy kokeilemaan.
Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu	Luotsi-tietojärjestelmän ja metsävaratiedon hyödynnys METSO-kohteiden etsinnässä. Kosteikkomallin hyödyntäminen maastotöiden kohdentamisessa. Maatalouden valmiiden verkostojen hyödyntäminen.	Menetelmällä on löydetty potentiaalisia METSO-kohteita. Maatalouden verkostojen hyödyntäminen maanomistajien yhteydenotoissa toimii.
Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun		Konkreettiset tulokset puuttuvat.
Samarbete i Storskogen	Tavoitteena mallialueen kokoaminen, jota voitaisiin monistaa myös muualle.	Konkreettiset tulokset puuttuvat.

**Liitetaulukko 6.** Metsänomistajien aktivoituminen eri verkostohankkeissa.

Hanke	Metsänomistajien aktivointiin liittyvä toiminta	Huomioita tavoitteen toteutumisesta
Hämeen Metso	Metsänomistajia koulutettiin Evon mallikohteilla.	Ongelmana: maanomistajat eivät tiedä omista arvokkaista kohteistaan.
Keski-Karjalan Lehtoverkosto	Omistajille kirjeitä. METSO:n esittelyä metsäsuunnittelun yhteydessä ja esite metsäsuunnitelman mukana.	Verkoston arvioitiin olevan rakentumassa. Yhteydenottoja aktiivisilta metsänomistajilta ja Mhy:n kautta. Sopimuksen innoittajina olivat toimineet myös toinen metsänomistaja ja yhtiön edustaja.
Lohjan seudun MetsäVasu	Metsänomistajat ottivat aktiivisesti yhteyttä, ilmeisesti kysely ym. aktivoineet. Kohdennettua neuvontaa, joka hyödynsi paikkatietojärjestelmää ja metsäammattilaisten paikallistuntemusta.	Henkilökohtainen yhteys metsänomistajaan toimii parhaiten. Omistajien keskinäistä yhteistyötä ei saatu syntymään. Joustava tiedonkulku metsäammatilaisen ja kaupungin luontoasian-tuntijan kanssa onnistui.
Merestä metsäksi	Ei metsänomistajien yhteistyön aktivoitua, metsänomistajien aktivoitua METSOon osallistumiseen kyllä.	Asiantuntijavaltaisuus: metsänomistajat eivät välttämättä ymmärrä kohteiden arvioinnin perusteita (Syrjänen ym. 2006).
Kuukkeli metsäluonnon suojelun monipuolistajana	Metsänomistajille suunnataan tiedotusta, tosin hankkeen pääkohderyhmänä ovat ammattilaiset.	Metsänomistajille suunnattu esite valmis.
Männikkömetsät ja rantojen raidat	METSO-retkeilyjä maanomistajille (esitellään luonnonhoitoa).	Retkeilylle osallistui 65 metsänomistajaa.
Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi	Metsänomistajia on aktivoitu kirjeellä ja muulla tiedottamisella.	Tuloksiksi ilmoitetaan useita kymmeniä yhteydenottoja metsänomistajilta rupiliskoon liittyen.
Luonnonhoitoa liekillä	Mukana hankkeen toiminnassa on muutama aktiivinen metsänomistaja.	Aktiivisuus rajoittuu pieneen piiriin ehkä muutenkin aktiivisia metsänomistajia.
Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu	Maanomistajille on tiedotettu kirjeitse.	Melko viranomaislähtöistä.
Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun	Verkostosta on tiedotettu varsin niukasti.	Metsänomistajien suhtautuminen hankkeeseen ollut hieman varautunut ja heidän rooliaan hankkeessa ei ehkä pidetä keskeisenä.
Samarbete i Storskogen	Verkosto on alkanut metsänomistajien aloitteesta.	Mukana pieni on joukko hyvin aktiivisia metsänomistajia.

**Liitetaulukko 7.** METSON kokeiluvaiheen yhteistoimintaverkostojen avaintoimijoilta haastatteluissa saadut näkemykset hankkeiden pitkäaikaisvaikutuksista noin puoli vuosikymmentä hankkeiden päätymisen jälkeen.

Hanke	Jatkohankkeet	Mitä hankkeesta jäi elämään?	Onko yhteistyö jatkunut, verkosto yhä toiminnassa?	Mitä pitäisi tulevissa YTV:ssä tehdä?
Hämeen Metso	Ei. Haettiin METSON paluuta ja maaseudunkehittämisrahaa, mutta ei saatu.	Ei mitään. Luonnonarvokauppa loppui ja kaikki siihen kehitetty jäi tarpeettomaksi. Panostettiin paljon tutkimukseen, kehitykseen ja markkinointiin.	Työt hoituvat viranomaisyhteistyönä, verkosto ei toimi enää.	Kehittää konkreettisia menetelmiä, luonnonhoitohankkeiden tapaan. Ei kädestä toisista pitämistä vaan tekemistä. Alueellista kehittämistä. Kyseenalaista levittää METSO-evankeliumia, jos ei ole rahaa korvauksiin.
Keski-Karjalan Lehtoverkosto	Jatkona luonnonhoitohankelehdöissa.	Koska luonnonarvokauppa loppui, kehitetyt ja kokeillut menetelmät eivät jääneet elämään.	Ohjausryhmää ei enää ole, mutta verkostohankkeessa alkanut yhteistyö ELY-keskusten kanssa on jatkunut saumattomasti.	Olisi tarve saada kaikki metsänomistajien kanssa tekemisissä olevat ”kovan linjan” toimijatkin esittelemään METSOa vaihtoehtona.
Lohjan seudun MetsäVasu	Ei.	Kantahenkilökunnasta yksi koulutautui metsäluonnonhoitajakurssilla. Syntyi käytännöt kohteiden viemiseksi prosessiin. Hiidenluonto-paikkatietojärjestelmä, jota ylläpidetään Lohjan kaupungissa.	Yhteistyö oli pettymys, sillä muut kunnat eivät olleet valmiita samaan (syynä resurssipula) Lohjan laajeneminen on levittänyt yhteistyötä Mhy:n alueella. Kuntien erilaisuus, koko ja ilmapiiri olivat yllätys.	Ei ideoita.
Merestä metsäksi	Jatkohankkeita 1–2, joihin rahoitus luonnonhoitorahoista. Suojelualueiden hankintaa ilman byrokratiaa on jatkettu.	Maidenhankintakäytäntö, kartoitus ja metsänomistajien kutsuminen jäivät eloon.	Yhteistyötä on ollut aina. Sopivan kevyttä.	Lisärahoitusta luonnonhoitohankkeisiin, suurin osa rahoista menee ilman markkinointia tarjottuihin ympäristötuki- ja METSO-korvauksiin.